

# We geven het stokje door!

Drie jaar Aanjaagteam Ondernijning



Aanjaagteam  
Ondernijning

# *We geven het stokje door!*

*Drie jaar Aanjaagteam Ondernijning*

## **Colofon**

De publicatie "We geven het stokje door! Drie jaar Aanjaagteam Ondernijning" is verzorgd door Femke van de Plas en Linet Tanke van adviesbureau Hiemstra & De Vries, in samenwerking met een redactiecommissie uit het Aanjaagteam Ondernijning (Bart Engberts, Jos Kester en Huub Vissers).

Ten behoeve van deze uitgave hebben gesprekken plaatsgevonden met de voorzitter van het Strategisch Beraad Ondernijning (Peter Noordanus) en verschillende leden van het Aanjaagteam Ondernijning (George Rasker, Huub Vissers, Jos Kester, Karijn van Doorne, Roelant Nieboer en Frank van Ierland).

Verder hebben vanuit het ATO bijgedragen: Danah de Boer, Henri Ligtenberg, Herman Opmeer en Ellen de Milliano (adviseur vanuit bureau regioburgemeesters).

De foto's in deze publicatie zijn van verschillende leden van het ATO of afkomstig uit stockfoto's en andere (rechtenvrije) afbeeldingen.

Vormgeving: Mrs. Peacock Graphic Design, Annet Pouw

**Den Haag, mei 2021**

## ► Inhoudsopgave

<b>Voorwoord</b>	<b>7</b>
<b>1. Waarom deze terugblik?</b>	<b>11</b>
<b>2. Waarom een Aanjaagteam Ondermijning?</b>	<b>13</b>
2.1 Van een veelheid aan losse initiatieven naar één brede beweging	15
2.2 Van focus op ondermijnende criminaliteit naar focus op het brede maatschappelijke probleem ondermijning	15
2.3 Van eerste awareness en samenwerking naar één overheidsoptreden; integrale slagkracht	15
2.4 Werkende weg duidelijkheid in de focus	15
<b>3. Wat hebben we samen met de partners in gang weten te zetten?</b>	<b>17</b>
3.1 De regionale versterkingsplannen als 'motor'	18
3.2 Knelpunten in de uitvoeringspraktijk actief aangepakt	18
3.3 Leren van elkaar in het brede veld van ondermijning	21
3.4 Een toekomstbestendige aanpak van ondermijning stevig op de politieke agenda	24
3.5 Een 'boost' aan de aanpak van ondermijning via acties op inhoudelijke thema's	26
<b>4. Drie jaar Aanjaagteam Ondermijning in beeld</b>	<b>37</b>
<b>5. Hoe gingen we te werk als Aanjaagteam Ondermijning?</b>	<b>41</b>
<b>6. Wat willen we als Aanjaagteam Ondermijning doorgeven aan onze opvolgers?</b>	<b>45</b>

## ► Voorwoord

Op 1 maart 2021 heeft het Aanjaagteam Ondernijning (ATO) zijn werkzaamheden afgerond. Activiteiten zijn overgenomen door het Programma directoraat-generaal Ondernijning en het Landelijk Informatie- en Expertise Centrum (LIEC).

Stond de aanpak van ondernijnende drugscriminaliteit bij onze start in veel regio's nog in de kinderschoenen, inmiddels is overal in het land het licht aangegaan. Een breed gevoelde 'sense of urgency' op ondernijning zien we nu terug. En er worden echt meters gemaakt. Gevolg is dat inmiddels sprake is van een brede landelijke aanpak, waaraan veel 'partners against crime' een actieve bijdrage leveren.

Deze 'coalition of the willing' bestaat niet alleen uit de meer voor de hand liggende partijen, zoals gemeenten, politie, Openbaar Ministerie en Belastingdienst; ook partners als het ministerie van Defensie, woningcorporaties, banken, makelaars, notarissen en brancheverenigingen nemen nu deel. En ook de burger maakt steeds meer deel uit van de maatschappelijke coalitie tegen ondernijning. Zo kon Meld Misdaad Anoniem (M.) recent naar buiten brengen dat voor 2020 sprake was van een recordaantal meldingen; voor ondernijning gerelateerde meldingen betrof het een stijging van 81% ten opzichte van 2019.

Ook behalen de partners in het veld mooie successen. Na het kraken van Encrochats en de ontmaskering van criminele netwerken die daarop volgde, is het de opsporingsdiensten gelukt om versleutelde berichten van een andere aanbieder van cryptocommunicatie 'live' mee te lezen. Wederom gevolgd door verschillende rake klappen aan het adres van de criminele (drugs)industrie. Dit soort acties zijn ware 'game changers' in de aanpak; zij brengen het benodigde enthousiasme en elan voor een toekomstbestendige aanpak van ondernijning.

Tegelijkertijd is duidelijk - zoals is opgetekend in 'Een Pact voor de Rechtsstaat' - dat voor een duurzame aanpak van deze hardnekkige problematiek, sprake zal moeten zijn van een meer massieve meerjarige aanpak. Vanuit het Strategisch Beraad Ondernijning

(SBO) en het ATO hebben we de afgelopen drie jaar hierin een bijdrage mogen leveren vanuit een onafhankelijke aanjaagrol; een aanjaagrol met het oog op het realiseren van slim en actiegericht samenspel tussen alle partners in de strijd tegen ondermijning.

En dit was geen eenvoudige opgave; drie jaar is immers een kort tijdsbestek, gezien de lange adem die nodig is voor het organiseren van een toekomstbestendige aanpak. De uitgangspositie van waaruit het SBO en het ATO uit de startblokken moesten komen was eveneens complex. Het verschil moet vooral in de uitvoering worden gemaakt; ver weg van de Haagse werkelijkheid. In de eerste plaats om de criminele speelruimte die onbedoeld wordt gegeven te verkleinen. En in de tweede plaats een laatste jaar, waarin Covid-19 impact had. Hierdoor zijn er ook initiatieven door het SBO en ATO in gang gezet, maar nog niet afgerond en nog volop doorlopen.

We hebben een bijdrage geleverd om trots op te zijn. Dit vooral door met de vele partners in de aanpak van ondermijning goed samen op te trekken. Op tal van manieren. Zoals uit dit boekje zal blijken, hebben we hen kunnen faciliteren in het in gezamenlijkheid komen tot nog betere prestaties. En ook de gezamenlijk opgedane ervaringen en opgeleverde producten zijn waardevol; stap voor stap dichterbij een meer duurzame aanpak van ondermijning. Vandaar ook dat we het stokje nu graag doorgeven!



**George Rasker,**  
Programmadirecteur aanpak Ondermijning en teamleider  
Aanjaagteam Ondermijning  
Den Haag, maart 2021

## 1. Waarom deze terugblik?

Het SBO en het ATO zijn de afgelopen drie jaar de uitdaging aangegaan om samen met de partners het verschil te maken in de aanpak van georganiseerde, ondermijnende criminaliteit. Werkend vanuit een vernieuwende, onafhankelijke constructie. Met de opdracht om het 'anders' te doen; niet zozeer door de gebruikelijke wijze van afstemmen en polderen, maar door actief aanjagen en agenderen. Pionieren, prikkelen en experimenteren, soms ook tegen de stroom in. Met als richtinggevend kompas het streven echt meer meters te maken in de aanpak van ondermijning.

De aanpak van ondermijning is een complexe maatschappelijke opgave in een evenzo complex speelveld. Vandaar ook dat het SBO en het ATO bewust los van de andere organisaties werden gepositioneerd. Dit om steeds de gezamenlijke maatschappelijke opgave centraal te kunnen blijven stellen. En vanuit het besef dat nauwe aansluiting bij de operationele behoeften in het veld essentieel is. Bovendien vanuit de idee dat de partners in de aanpak van ondermijning zoveel mogelijk zelf in positie moeten kunnen komen of worden gebracht. Het SBO en het ATO vullden daarmee ook een belangrijke brugfunctie tussen de aanpak in de regio's en die in Den Haag.

We kijken terug op drie jaar ATO om drie redenen:

- **Om te reflecteren**
- **Om ervan te leren**
- **Om over te dragen**

### **Om te reflecteren**

Deze terugblik is een kans om te reflecteren op de opgedane ervaringen. Op welke punten zijn het SBO en het ATO van betekenis geweest? Dit ook bekeken vanuit de context waarin zij opereerden. Maar nog belangrijker, het is zaak dit te bekijken vanuit de complexe maatschappelijke opgave die de problematiek van ondermijning is. Ondermijning is een probleem dat in de laatste decennia is ontstaan en vraagt om een lange adem om het tij weer te keren. Vandaar ook dat we in 'Een Pact voor de Rechtsstaat' een horizon van tien jaar hebben benoemd. Het is goed om samen terug te kijken en vast te stellen waar we staan en waar nog opgaven liggen.

### **Om ervan te leren**

Het SBO en ATO waren qua manier van organiseren en werkwijze een 'vreemde eend in de bijt'. Als onafhankelijk aanjager waren ze vernieuwend. Dat maakt het extra relevant om te kijken naar de lessen en ervaringen met deze nieuwe werkwijze. Wat kunnen we van drie jaar ATO leren? Niet alleen met het oog op een toekomstbestendige aanpak van ondermijning, maar mogelijk ook

voor andere complexe maatschappelijke opgaven, die vragen om een slimme mix aan interventies vanuit meer partijen. Want dat was het oogmerk van de aanpak met SBO en ATO: bewustwording, krachten bundelen, samen de schouders eronder: het organiseren van één brede maatschappelijke beweging tegen ondermijning.

#### Om over te dragen

Het ATO heeft zich de afgelopen drie jaar intensief ingezet samen met de 'mensen met de voeten in de klei'. Het team heeft daarbij vooral ook veel van hen kunnen leren. Kansrijke ideeën worden immers vooral op de werkvloer geboren. Het ATO bracht deze 'good practices' vervolgens bij elkaar, zodat ook anderen er hun voordeel mee konden doen. Bij hardnekkige knelpunten in de uitvoering waren het SBO en het ATO partners in het zoeken naar oplossingen. Waardevolle verbindingen binnen het uitgebreide netwerk van 'partners against crime' in de aanpak van ondermijning

waren het resultaat. Inspelend op de behoeften in de praktijk werden praktische handreikingen, handelingskaders en andersoortige publicaties aangereikt. Conferenties en kenniskringen werden geïnitieerd. We zijn het onszelf verplicht om ervoor te zorgen dat de recent door de Minister van JenV aangestelde directeur-generaal ondermijning hier haar voordeel mee kan doen, evenals alle andere partners in het veld voor een toekomstbestendige aanpak van ondermijning.

Deze terugblik is het resultaat van interviews met verschillende mensen die de afgelopen drie jaar deel uitmaakten van het ATO of daar op een andere wijze aan verbonden waren. Mede op basis van hun lessen en ervaringen is de rol en bijdrage van het ATO in de aanpak van ondermijning in kaart gebracht en is teruggesproken naar drie jaar ATO. Ervaringen zijn met elkaar verbonden tot één gezamenlijk beeld.

## ► 2. Waarom een Aanjaagteam Ondermijning?

In juli 2017 stelden politie, Openbaar Ministerie, Belastingdienst, Regioburgemeesters en de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Financiën en (het toenmalige) ministerie van Veiligheid en Justitie in gezamenlijkheid de zogeheten Toekomstagenda Ondermijning<sup>1</sup> op. Zij constateerden gezamenlijk dat er in de voorgaande jaren veel in gang was gezet en was verbeterd in de integrale aanpak van ondermijnende criminaliteit. Op veel plaatsen in het land waren interessante en innovatieve aanpakken ontwikkeld, die breder toepasbaar waren. Echter, van structureel optreden als 'één overheid' was, ondanks de vele goede voorbeelden, volgens de genoemde partijen nog onvoldoende sprake. Daarbij bleken ook de complexiteit, taaierheid en maatschappelijke diepe vertakking van het ondermijningsprobleem aanzienlijk groter dan gedacht. Het zou wel gelukt zijn om de spreekwoordelijke 'deuk in een pakje boter te slaan', maar tegelijkertijd was er bij allen het besef dat het pakje boter veel groter was dan gedacht. Unaniem was daarom de conclusie: een meer toekomstbestendige aanpak van ondermijning is vereist. Vanuit deze notie werd de aanpak van ondermijning vervolgens ook stevig verankerd in het Regeerakkoord van het Kabinet Rutte III (2017 – 2021). 'Intensievere samenwerking tussen verschillende publieke

en private instanties' was vanaf dat moment het streven voor doorontwikkeling van de aanpak van ondermijning. Dit onder andere naar het voorbeeld van de Taskforce Brabant-Zeeland, aldus het Regeerakkoord. Het SBO en het ATO zouden hierin een belangrijke rol vervullen. Dit in een context, waarin onder de noemer van het Ondermijningsfonds ook extra versterkingsgelden ter grootte van 100 miljoen euro voor met name de regio's door Kabinet Rutte III werden vrijgemaakt.



*Op veel plaatsen in het land waren interessante en innovatieve aanpakken ontwikkeld, die breder toepasbaar waren. Echter, van structureel optreden als 'één overheid' was, ondanks de vele goede voorbeelden, volgens de genoemde partijen nog onvoldoende sprake.*

<sup>1</sup> TK 2017 – 2018, 29911, nr. 167.

## Het Strategisch Beraad Ondernijning op hoofdlijnen

Het Strategisch Beraad Ondernijning (SBO) is begin 2018 opgericht. Met de intentie om vanuit een strategische invalshoek invulling te geven aan de ambitie in het Regeerakkoord om te komen tot intensieve (bestuurlijke) samenwerking tussen de verschillende instanties die betrokken zijn bij de aanpak van ondernijnde drugsriminaliteit. Van 1 maart 2018 tot aan eind 2020 is het SBO, onder onafhankelijk voorzitterschap van Peter Noordanus, zo'n 17 keer bijeen geweest.

### Het SBO bestond uit grofweg drie 'bloedgroepen', namelijk;

1. **Vertegenwoordigers vanuit de Rijksoverheid**  
de relevante DG'en van BZK, SZW en JenV
2. **Bestuurlijke vertegenwoordigers vanuit de regio's**  
burgemeesters, namens LOVP, G4o en de VNG
3. **Landelijke vertegenwoordigers van de voor de aanpak van ondernijning relevante (landelijke) organisaties (het OM, de nationale politie, de Raad voor de Rechtspraak, de FIOD (namens de Bijzondere Opsporingsdiensten), de belastingdienst, de douane, de KMar.**

Het hoofd LIEC en de programmadirecteur aanpak ondernijning waren als adviseur aan het SBO toegevoegd. Het secretariaat van het SBO werd door het ATO ingevuld.

Vanuit de deelnemende partijen aan het SBO is eind 2020 benadrukt dat het SBO vooral van meerwaarde was in een adviserende, co-creërende en inspirerende rol voor een toekomstbestendige aanpak van ondernijning. Het SBO is op deze wijze koersbepalend geweest voor veel regionale en landelijke overheidspartners. Het SBO wordt onder voorzitterschap van de programmadirecteur-generaal ondernijning van JenV voortgezet.

### 2.1 Van een veelheid aan losse initiatieven naar één brede beweging

Zo'n drie jaar geleden was het beeld dat in de diverse regio's in het land allerlei kansrijke initiatieven en experimenten in de aanpak van ondernijning het licht zagen. Maar, zo werd tevens vastgesteld, de opbrengst hiervan bleef nog te vaak beperkt tot de kleine kring van de directe omgeving. Ontwikkelingsnelheden liepen daardoor sterk uiteen. De aanpak was nog te zeer afhankelijk van de toewijding van enkele individuen.

De tijd leek rijp voor een volgende stap:

1. Doorontwikkeling en brede inbedding van werkwijzen, en;
2. Betere aansluiting tussen de aanpak op lokaal/regionaal niveau en die op nationaal/internationaal niveau.

Kortom, blijven pionieren én tegelijkertijd zorgen dat de aanpak breder beklijft door van elkaar te leren.

### 2.2 Van focus op ondernijnde criminaliteit naar focus op het brede maatschappelijke probleem ondernijning

Duidelijk was ook dat ondernijning niet alleen een criminaliteitsprobleem was, maar tevens een sociaal maatschappelijk probleem. Ook in dit opzicht was de tijd rijp voor de volgende stap: van vooral een repressieve, strafrechtelijke aanpak naar een meer preventieve, brede maatschappelijke aanpak. Vanuit een benadering, die gericht is op het wegnemen van de sociale voedingsbodem, de aanpak van gelegenheidsstructuren, het doorbreken van criminele carrières en het bewust en weerbaar maken van kwetsbare sectoren en branches. Dat bleek nodig. Dit vraagt

*Duidelijk was ook dat ondernijning niet alleen een criminaliteitsprobleem was, maar tevens een sociaal maatschappelijk probleem.*

om andere interventies dan de gebruikelijke, zoals bijvoorbeeld 'preventie met gezag', inclusief aandacht voor frontline-professionals.

### 2.3 Van eerste awareness en samenwerking naar één overheidsoptreden; integrale slagkracht

De integrale slagkracht van het overheidsoptreden verder vergroten: ook hierin waren nog meters te maken. De inzet van partijen minder vrijblijvend laten zijn en de focus richten op het realiseren van uitvoeringskracht. Niet blijven hangen in overleg- en vergadercircuits of blijven steken in de analyse- en informatiefase. In plaats daarvan meer focus organiseren op 'doen', op concrete thema's en op concreet handelingsperspectief.

### 2.4 Werkende weg duidelijkheid in de focus

Het SBO en het ATO zijn niet van start gegaan met een duidelijk omlinnde opdracht. De opdracht kwam op organische wijze tot stand, door goed te luisteren naar de partners in de uitvoering over wat zij als problematiek zagen en waar hun behoefte zat. Waar lopen mensen tegenaan in de aanpak en samenwerking en waarin willen ze ondersteund worden? De kort na de zomer in het najaar van 2018 ingediende versterkingsplannen waren hierbij ook richtinggevend. Uit al deze plannen was een aantal rode draden te destilleren; deze zogeheten 'rode draad-thema's' brachten focus voor het ATO. Verderop in paragraaf 3,5 komen we hier op terug. De volgende maatschappelijke doelstellingen stonden voor het ATO hierbij steeds centraal:

- Het verminderen van het criminele ondernemersklimaat in Nederland;
- Het verkleinen van de maatschappelijke voedingsbodem voor ondernijnde criminaliteit (parallele samenlevingen in wijken worden tegengegaan en nieuwe aanwas wordt voorkomen);
- Het herstellen van het vertrouwen in de overheid (dit door vergroting van de slagkracht van het overheidsoptreden en de integrale aanpak).

Meer concreet richtte de focus van het ATO zich daarbij met name op 'de wereld van de drugs' en het witwassen van de criminele gelden die hiermee werden verdiend. Professor Unger c.s.

becijferden dat het voor Nederland gaat om een bedrag van ca. 16 miljard euro<sup>2</sup>. Geld waarmee criminelen voor zichzelf een machtspositie in de wijken, in de havens en in de politiek creëren.

### 3. Wat hebben we samen met de partners in gang weten te zetten?

Op de volgende vijf sporen heeft het ATO zich concreet toegelegd:



**1. De regionale versterkingsplannen als 'motor':**

Het ATO heeft de RIEC's geadviseerd en ondersteund bij het samen met de partners opstellen en uitvoeren van de versterkingsplannen. Het ATO vervulde ook een liaisonfunctie naar de diverse regio's en de RIEC's;



**2. Knelpunten in de uitvoeringspraktijk actief aangepakt:**

Ook haalde het ATO actief knelpunten op bij de partijen in de uitvoering. Soms als sparringpartner om tot (pragmatische) oplossingen te komen voor deze knelpunten. In andere gevallen om deze via het SBO bij de relevante partner(s) te agenderen;



**3. Leren van elkaar in het brede veld van ondermijning:**

Tot een van de speerpunten in de aanpak van het ATO behoorde ook het creëren van 'een lerende overheid' rondom ondermijning. Daartoe werd een landelijke kennisbank ontwikkeld met een (landelijk) kennisplatform ondermijning (KPO). Verder werden kenniskringen georganiseerd;



**4. Een toekomstbestendige aanpak van ondermijning:**

Het "aanjagen" door het ATO bestond ook uit visieontwikkeling ten aanzien van de vraag wat nodig is voor een toekomstbestendige aanpak van ondermijning. Is dat vooral doorgaan op de ingeslagen weg of vraagt dit ook echt andere keuzes? Deze discussie stevig(er) op de politieke agenda krijgen, ook dat was de afgelopen drie jaar inzet;



**5. Rode draad-thema's in de aanpak van ondermijning:**

Het ATO heeft op enkele thema's waar in de aanpak van ondermijning meters te maken waren een extra 'boost' gegeven.

<sup>2</sup> <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/2319>

Op deze vijf sporen gaan we nader in:



### 3.1 De regionale versterkingsplannen als 'motor'

Het SBO vervulde vanaf de beginfase een adviserende rol naar de Minister van Justitie en Veiligheid ten aanzien van de € 100 mln. uit het Ondernijingsfonds en de € 10 mln. aan structurele gelden voor de aanpak van ondermijning uit het Regeerakkoord van het Kabinet Rutte III, tezamen ook wel de versterkingsplannen genoemd. Het ATO vervulde vanuit haar 'ontkleurde' positie voor deze versterkingsplannen de volgende rollen:

- Een ondersteunende rol voor de lokale, regionale en landelijke partners bij het opstellen van de versterkingsplannen;
- Een adviserende rol voor het SBO bij het toekennen van de gelden;
- Een opdracht gevende en adviserende rol met betrekking tot de "midterm review" van de versterkingsplannen en,
- Een adviserende rol ten aanzien van de verdere financiering van de versterkingsplannen 2.0, waarbij de focus lag op plannen voor versterking

van de wijk aanpak en het tegengaan van jonge aanwas.

De versterkingsplannen fungeerden als 'motor' voor de aanpak van ondermijning in de regio's, aangezien:

- In de regio's op alle niveaus meer bewustwording ten aanzien van ondermijning is ontstaan;
- Ondermijning een vast onderwerp op de regionale bestuurlijke agenda's is geworden;
- Aangesloten werd bij de regionaal en lokaal aanwezige structuren en netwerken;
- Het eigenaarschap bij de betrokken partners meer gevoeld en genomen werd;
- De versterkingsplannen ervoor gezorgd hebben dat de groep mensen die met ondermijning aan de slag zijn niet langer tot een kleine kring beperkt bleef. In bijna alle regio's zijn, nu ook veel andere organisaties betrokken; Voorbeelden hiervan zijn landelijke inspectiediensten, brancheorganisaties, provincies en zelfs amateurvoetbalclubs.



### 3.2 Knelpunten in de uitvoeringspraktijk actief aangepakt

Door het ATO werden hardnekkige knelpunten in de aanpak van ondermijning in het veld opgehaald. Om ondermijnende criminaliteit echt een slag toe te brengen, wilde het ATO vooral de uitvoering in staat stellen om

meer meters te maken. Door het beter met elkaar organiseren van de uitvoering was nog veel winst te behalen. Van meerdere daarbij gebleken concrete knelpunten is vanuit het ATO de afgelopen jaren actief werk gemaakt. Dit gold ook voor hardnekkige knelpunten bij sommige landelijke partners. Hierna volgen twee voorbeelden.



### 'Mee(r) doen met Damocles'

De publicatie 'Mee(r) doen met Damocles' van oktober 2020 omvat twee onderzoeksrapporten en een praktische menukaart. Bijdragen van prof. Pieter Tops en onderzoekers van Bureau Fraey zijn in deze publicatie samengebracht. De Wet Damocles (artikel 13b Opiumwet) geeft burgemeesters de bevoegdheid om panden te sluiten als er druggerelateerde activiteiten plaatsvinden. Over deze discretionaire bevoegdheid van de burgemeester was de nodige discussie. Tops wijst er in een onderzoek naar gemeentelijke ervaringen met artikel 13b Opiumwet (in opdracht van de Taskforce Brabant-Zeeland op dat het bereik van het artikel steeds is uitgebreid). Namelijk van beperkte reikwijdte tot publiekelijk toegankelijke lokalen (zoals cafés of coffeeshops) naar alle panden (inclusief woningen en bedrijfspanden). Een andere belangrijke ontwikkeling met name door jurisprudentie van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State is dat voor toepassing van het artikel steeds meer een 'situationele afweging' werd vereist. Tops noemt artikel 13b Opiumwet daarom ook 'law in action'; de Damocles-beslissing is geen automatisme. De wet wordt in de praktijk op verschillende manieren toegepast, al dan niet in samenwerking met woningcorporaties. In de onderzoeken komen zowel de juridische aspecten alsook de verschillende toepassingen in de praktijk aan de orde.

Door onderzoekers van Bureau Fraey is verkend wat bijdraagt aan een betere samenwerking tussen gemeenten en woningcorporaties. Hun onderzoek "Damocles op maat" laat zien dat hier 'verschillende smaken' mogelijk zijn. Een door Fraey opgestelde menukaart helpt gemeenten en woningcorporaties ontdekken welke toepas-



sing het best bij hen past. De menukaart biedt bovendien praktische handvatten voor de praktijk. Gemeenten en woningcorporaties worden zo geprikkeld een actief Damoclesbeleid te voeren en elkaar op te zoeken. Tijdens het Webinar 'Damocles in de praktijk' gingen Pieter Tops en de onderzoekers van Bureau Fraey dieper in op de huidige Damoclespraktijk en gingen zij met stakeholders in gesprek over gewenste doorontwikkeling van dit bestuurlijke instrumentarium.

Dit soort handreikingen zijn tot stand gekomen in nauwe wisselwerking en afstemming met stakeholders. Voor "Mee(r) doen met Damocles" gebeurde dit ook, zoals onderstaand overzicht laat zien:

- Bezoeken en overleggen inzake Damocles aan/met de gemeenten Eindhoven, Tilburg, Breda, Schiedam, Zaanstad, Hoorn en Rotterdam en gesprekken met Aedes en enkele (lokale) woningcorporaties in 2019
- Expertmeeting "Goed verhuurderschap" onder leiding van het CCV op 23 september 2019
- Sessies begeleidingscommissie onderzoek Damocles in Brabant/Zeeland onder leiding van Pieter Tops en onderzoek "Damocles op maat / menukaart", (Bureau Fraey) van januari tot juni 2020
- Expertmeeting Damocles op 23 juni 2020
- Webinar Damocles op 9 juli 2020

### Privacyprotocol intragemeentelijke informatiedeling:

Wat zijn mogelijke signalen rondom ondermijning en hoe kun je die binnen de gemeentelijke diensten en afdelingen met elkaar delen? Hoe kun je dit doen met inachtneming van het vereiste van doelbinding en de kaders van de AVG? Het protocol intra gemeentelijke informatiedeling is tegen de achtergrond van deze praktijkvragen opgesteld. Het protocol is een handleiding voor het uitwisselen van gegevens binnen gemeenten bij de aanpak van ondermijnende criminaliteit. Aanleiding voor dit protocol was de voorlichting van de Afdeling Advisering

van de Raad van State van 20 maart 2019 over de rol van gemeenten in de bestuurlijke en integrale aanpak van ondermijning.

Het protocol is in opdracht van het ATO door de Landsadvocaat opgesteld en de Minister van JenV heeft dit protocol op 20 februari 2020 aan de Tweede Kamer toegezonden.

Het protocol is beschikbaar via [rijksoverheid.nl](http://rijksoverheid.nl). Ter verspreiding van het Privacy Protocol is op 8 juli 2020 een webinar georganiseerd, waaraan gemeenten hebben deelgenomen.

Niet alle opgepakte knelpunten zijn opgelost. Zo was er een brede roep om een registratieplicht voor pleziervaartuigen te realiseren. In de uitvoeringspraktijk waren witwas-cases gesignaleerd waarbij pleziervaartuigen een relatief veilig bezit bleken te zijn voor de criminele doelgroep. Al meerdere jaren is dit signaal vanuit de uitvoering onder de aandacht gebracht van de verantwoordelijke instanties maar dit had niet tot de gewenste

doorbraak geleid. Door actie vanuit het ATO via het SBO wordt hier momenteel in opdracht van het Ministerie van JenV een onderzoek naar uitgevoerd. Verder is vanuit het ATO zowel het knelpunt gegevensdeling met het UWV in het kader van ondermijning als het meenemen van intra gemeentelijke informatiedeling in de Wet Gegevensverwerking voor Samenwerkingsverbanden (WGS) geagendeerd in het SBO.



### 3.3 Leren van elkaar in het brede veld van ondermijning

Een belangrijke ambitie was om gezamenlijk met alle relevante partners de effectiviteit van de ondermijningsaanpak te vergroten door het beter met elkaar delen van

inzichten en ervaringen. Voordeel doen met kennis en ervaring die elders door anderen is en wordt opgedaan, kruisbestuiving, van elkaar leren en niet steeds opnieuw het wiel uitvinden; stond daarbij voorop. Op meerdere manieren is door het ATO invulling gegeven aan deze ambitie.

#### Quick scan 'Organized Crime Field Labs':

In de uitvoering was behoefte aan een totaaloverzicht van wat de kleine dertig teams van de zogeheten 'Organized Crime Field Labs' (OCFL) van 2014 tot en met 2019 concreet hadden opgeleverd aan lessen en handreikingen. In het kader van deze OCFL hadden integrale teams de opdracht gekregen om met innovatieve oplossingen op ondermijningsvraagstukken te komen. Dit in een intensief programma onder begeleiding van docenten van Harvard en Tilburg University. Het SBO en het ATO hadden daarom opdracht verleend voor het verrichten van een quick scan.

Deze quick scan zou als handzaam naslagwerk moeten dienen voor het gehele ondermijningsveld en daarbij dan niet alleen moeten ingaan op de inhoudelijke lessen van de teams op de verschillende thema's, maar ook op de meer overkoepelende lessen ten aanzien van effectief samenwerken in de specifieke context van (het veld van) ondermijning. Deze inzichten zijn immers relevant voor landelijke doorontwikkeling van de aanpak van ondermijning.

De quick scan bestaat uit de volgende twee onderdelen:

1. Een 'inhoudelijk' totaaloverzicht van resultaten van alle OCFL's, die in de afgelopen zes jaar hebben plaatsgevonden. Het gaat onder meer om een overzicht van concrete acties, initiatieven, innovatieve ideeën en 'lessons learned' voor een succesvolle aanpak van allerlei ondermijningsgerelateerde thema's, zoals bijvoorbeeld de aanpak van jonge aanwas, cryptocurrencies, crimineel vastgoed, de cocaïnehandel en de persona van de katvanger.
2. Een overzicht van de werkzame bestanddelen in de werkwijze van de OCFL's. Dat zijn onder andere het organiseren van snelkookpansessies, slimme selectie van (een mix van) deelnemers, focus op actie en doen, klein beginnen en de gedachte 'less is more'.

Het Studiecentrum Rechtspleging (SSR), het opleidingsinstituut van de Rechtspraak en het Openbaar Ministerie, beziet momenteel op welke wijze ze vervolg kan geven aan deze quick scan en op welke wijze de opgedane 'lessons learned' breed kunnen worden verspreid.

### Het Kennisplatform Ondernijning (KPO):

Door het ATO, het LIEC en de RIEC's is het zogeheten Kennisplatform Ondernijning (KPO) gelanceerd via [www.kennisplatformondernijning.nl](http://www.kennisplatformondernijning.nl). Het KPO faciliteert het delen van kennis, ervaring en informatie over georganiseerde ondernijnende criminaliteit. Het KPO is een voor iedereen toegankelijke kennisbank met algemene informatie over (de aanpak van) ondernijning en meer concrete handreikingen op deelthema's. Het besloten gedeelte van het KPO bevat vertrouwelijke informatie, waaronder een kennisbank en netwerktool. Het is alleen toegankelijk voor overheidsprofessionals die in dienst zijn van de RIEC-convenantpartners en zich bezighouden met de aanpak van ondernijning. Het KPO omvat momenteel kennis over ongeveer 20 thema's, zoals drugs-criminaliteit, witwassen, mensenhandel en OM-G's. Niet alleen biedt het KPO de mogelijkheid kennis te vergaren en te delen, maar ook kan hier dankzij de community-functie eenvoudig in contact worden gekomen met andere professionals in het land.

Het (beheer van het) KPO is inmiddels belegd bij het LIEC en daarmee is het voortbestaan ervan geborgd. Ook alle publicaties en opgenomen webinars van het ATO zijn terug te vinden in het KPO. In de aanloop naar het KPO hebben meerdere kenniskringen 'Innovatie en KPO' plaatsgevonden met deelnemers van politie, BZK, JenV, Openbaar Ministerie, KMar en LIEC. Doel was het delen van innovaties op het gebied van ondernijning en het verzamelen van 'good practices' ten behoeve van het (op te richten) KPO.

### Landelijke werkconferenties ondernijning:

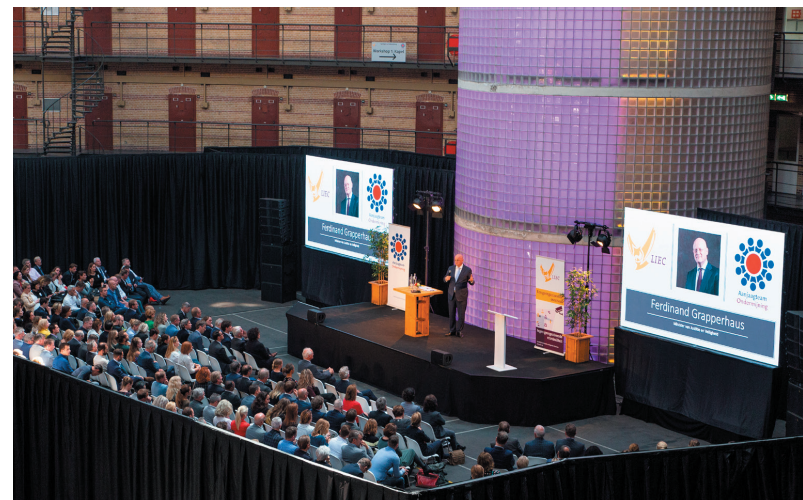
De start van het ATO is in juni 2018 gemarkeerd met een conferentie in de Amsterdamse Bijlmer-bajes. Door de voorzitter van het SBO werden de urgentie van een gezamenlijke aan-

pak van ondernijning en de ambities van het SBO geschetst. Daarnaast was er gelegenheid tot netwerken en konden de deelnemers diverse workshops volgen over onder meer de wijkaanpak in Rotterdam, de aanpak van recreatieparken, ondernijning in havens en over de aanpak van money transfer offices.

De (tweede) conferentie in mei 2019 "Spotlight op Ondernijning" vond plaats in de Koepelgevangenis in Breda en stond in het teken van de (rode draad-thema's in de) versterkingsplannen. Daarmee was het een logisch vervolg op de conferentie van het jaar daarvoor, dat vooral een startbijeenkomst was met als doel om awareness en gevoel voor urgentie te kweken. Bij de conferentie in mei 2019 in Breda waren ruim driehonderd vertegenwoordigers van de diverse relevante partners aanwezig. Het plenaire gedeelte werd ingevuld door Ferd Grapperhaus, Misha Glenny (een Britse onderzoeksjournalist en auteur, bekend van het boek 'McMaffia'), Paul Depla en Peter Noordanus. Het aanbod bestond uit achtien verschillende workshops en interactieve speeddates. Het aanbod was zeer gevarieerd met onder andere sprekers van het Peelland Interventie Team uit Helmond en omliggende gemeenten, de aanpak Straatwaarde(n) uit Utrecht, het project Integere haven uit Rotterdam, een PPS Pilot met de Rabobank in Limburg en de aanpak van grote criminele vastgoedondernemers in Oost-Nederland. Collega's uit het veld deelden 'vanaf de zeepkist' hun ervaringen en gingen in gesprek over uiteenlopende vraagstukken. In november 2020 stond tijdens de derde (en laatste) 'Spotlight op Ondernijning'-conferentie de hoofdvraag centraal hoe we repressie en preventie beter kunnen verbinden in de aanpak van ondernijning. Hoe kunnen we de grote en continue aanwas van nieuwe criminelen een halt roepen? Hoe kunnen we criminele carrières

doorbreken? Wat zijn effectieve methodes? Waar moeten we op letten en wat moeten we juist niet doen? De hoofdmoot van deze conferentie werd gevormd door een (digitaal) tafelgesprek met Kees Buijelaar (directeur van het Amsterdamse Bindelmeer College), Victor Kallen (gedragswetenschapper bij TNO) en Okrah Donkor (van het Haarlemse Triple Threat) over gedrag van de jeugd en hoe te voorkomen dat ze nieuwe criminele aanwas worden. Tanja Jandnansing (stadsdeelvoorzitter A'dam

Zuidoost), Greetje Bos (wethouder Breda) en Peter Noordanus bespraken op hun beurt de mogelijkheden voor bestuurders in hun contact met jongeren en hoe zij hen van het criminele pad af kunnen houden. Babs Derksen (projectleider 'Rechtspraak in de wijk Eindhoven') ging in op de mogelijkheden van de rechtspraak in de preventie. En 'last but not least' gaf Kristian Wurtz (wethouder Aarhus) via een live verbinding toelichting op de succesvolle wijkaanpak in die Deense stad.



### Communicatie in co-creatie:

Het ATO is de afgelopen periode ook initiator geweest van een eerste landelijke communicatieconferentie voor communicatieprofessionals tegen ondernijning. Een slimme communicatiestrategie draagt bij aan een effectieve(re) bestrijdingsstrategie ten aanzien van ondernijning. Vanuit het ATO is daarom ook ingezet op het onderhouden en uitbouwen van een netwerk aan journalisten rondom het

thema "ondernijning". Via dit netwerk is een mediastrategie ontwikkeld om de bestrijding van ondernijnende criminaliteit onder de aandacht te brengen en houden van pers en publiek. Tenslotte is door het ATO geïnvesteerd in het tot stand brengen van korte onderlinge lijnen tussen de communicatieadviseurs van de verschillende partners.



### 3.4 Een toekomstbestendige aanpak van ondermijning stevig op de politieke agenda

In 2020 stelden het SBO en het ATO zich de vragen “Wat is ervoor nodig om in een tijdsbestek van tien jaar de aanpak van ondermijning duurzaam te organiseren?” en “Hoe kunnen we de aantrekkingskracht die van Nederland uitgaat op mondiaal opererende criminele netwerken teniet doen?” Veel partners en experts werden hierover vervolgens geconsulteerd. Dit heeft geleid tot de publicatie van ‘Een Pact voor de Rechtsstaat’ in september 2020 en de notitie

‘Het Pact beprijsd’ begin 2021, in aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen. Dit bleef niet onopgemerkt. Verschillende politieke partijen, zoals de CU, VVD en het CDA hebben voor hun verkiezingsprogramma’s dankbaar gebruik gemaakt van het Pact. En meerdere partijen hebben de aanpak van ondermijning voor de volgende Kabinetsperiode prominent op de agenda gezet. Afgezien hiervan is ‘Een Pact voor de Rechtsstaat’ ook breed in het veld van ondermijning opgepakt. Zo werd het Pact voor de Rechtsstaat een richtinggevend document om met elkaar de aanpak van ondermijning fundamenteel te versterken.



#### ‘Een Pact voor de Rechtsstaat’:

‘Een Pact voor de Rechtsstaat’ beschrijft wat de komende tien jaar nodig is om de vooraanstaande positie van Nederland in de globale drugseconomie fors te reduceren. Dit manifest is in de eerste plaats een uitvoerige analyse van de oorzaken waardoor de drugseconomie in Nederland inmiddels zo diep geworteld is dat het een bedreiging vormt voor de Nederlandse democratische rechtsstaat. Zo benadrukt het Pact dat de kern van het probleem niet de drugs zelf is, maar de enorme sommen geld die met de illegale productie en handel gepaard gaan. Die oefenen grote aantrekkingskracht uit en hebben een ontwrichtende uitwerking op de samenleving. Het Pact voor de Rechtsstaat is daarnaast vooral een appèl aan de politiek om voor de komende tien jaar hierin verantwoordelijkheid te nemen en meer fundamentele keuzes te maken voor een effectieve aanpak van de drugsproblematiek. Dit door een breed, integraal palet aan maatregelen en gelden (zo’n 400 miljoen euro) mogelijk te maken om deze problematiek nu echt meerjarig en grondig aan te pakken. Het Pact voor de Rechtsstaat doet tenslotte tal van concrete voorstellen, waar

de partners in de aanpak van ondermijning de komende jaren mee aan de slag kunnen gaan. Zo wordt er gepleit voor:

- Versterking van de politiek, het OM, de Rechtspraak en de Bijzondere Opsporingsdiensten;
- Structurele versterking van de regionale en lokale bestuurlijke aanpak, en;
- Gebiedsgebonden sociaal-maatschappelijke initiatieven met integratie van justitiële actoren (zoals aanwezigheid en zichtbaarheid van rechtspraak in de wijk);

Dit alles vanuit de vier overkoepelende uitgangspunten:

- De instituties van de rechtsstaat in enge zin zijn de ruggengraat van de aanpak;
- De overheid in brede zin dient actief en in samenhang betrokken te zijn;
- Repressie en preventie horen onlosmakelijk bij elkaar, en;
- Maatschappelijke coalities tegen ondermijning zijn een noodzakelijke voorwaarde.



#### ‘Het Pact beprijsd’:

De claim in het Pact voor de Rechtsstaat wordt in de notitie “Het Pact beprijsd” nader financieel onderbouwd. Omdat sprake is van een brede maatschappelijke opdracht en toekomstbestendige aanpak van ondermijning worden de begrotingen van meerdere departementen geraakt. Naast die van JenV, bijvoorbeeld ook die van Financiën, Defensie en van BZK. Reden voor deze notitie was om de claims vanuit de verschillende ketenorganisaties in de aanpak van ondermijning meer met elkaar in samenhang te brengen. Zo is getracht om de gebruikelijke reflex vanuit de verschillende ketenorganisaties om afzonderlijke claims in te dienen, te doorbreken. Een samenhangende benadering is immers van belang want indien een investering bij een van de ketenpartners niet keten breed wordt doorgerekend en doorvertaald naar de andere partners, ontstaat de zogeheten ‘flessenhalsproblematiek’: de aanpak stopt dan bij de zwakste schakel in de keten. Een voorbeeld van deze flessenhalsproblematiek is de aanpak van witwassen in het kader van de Wet witwassen en terrorismefinanciering (Wwft). Poortwachters melden ongebruikelijke financi-

ele transacties aan de Financial Intelligence Unit - Nederland (FIU), die deze vervolgens onderzoekt. De door de FIU als verdacht aangemerkte transacties worden doorgestuurd naar de opsporingsinstanties. Maar in die kolom treedt het effect van de flessenhals op. Zo resulteerden van de 8.514 dossiers die de FIU in 2018 afleverde op basis van de 753.352 meldingen van meldingplichtige instellingen uiteindelijk in slechts enkele tientallen zaken die op een strafzitting konden worden aangebracht of door een schikking konden worden afgedaan. De intensivering van het toezicht bij de banken maakt bovendien dat het aantal meldingen blijft groeien, terwijl de in het kader van het “Plan van aanpak witwassen” extra middelen voor FIU, OM en FIOD tekortschieten voor een adequate follow up. Door dergelijke ketenfricties op te lossen en partijen beter met elkaar te verbinden wordt de met het Pact voor de Rechtsstaat beoogde intensivering van de aanpak van ondermijnende drugscriminaliteit beter mogelijk.



#### ‘Preventie met Gezag’:

Eveneens met het oog op de volgende regeerperiode is in februari 2021 vanuit het SBO en het ATO een advies geïnitieerd, dat gericht is op de preventieve aanpak van ondermijning. Kern van dit advies, getiteld ‘Preventie met Gezag’, is dat wijken soms tot criminele kanszones zijn geworden. Een wijkaanpak is daarom nodig. Een aanpak die niet alleen kansen biedt maar ook duidelijk grenzen stelt en ‘empowerment’ weet te verbinden met maatregelen die de vrijblijvendheid reduceren. Met recht daardoor

Preventie met Gezag. Repressief optreden wordt verbonden met het bieden van kansen. En het gaat om justitiële autoriteiten die zichtbaar acteren in wijken en buurten, zoals gebiedsofficieren van justitie, de Raad voor de Kinderbescherming, de Reclassering en de Rechtspraak.

Preventie met gezag zal bovendien ook van gemeenten vaak een andere oriëntatie vragen. Extra inzet van frontlijnfunctionarissen met een stevig mandaat bijvoorbeeld of het gericht en steviger inzetten op het handhaven van de Leerplichtwet 1969. Om de impact van boven-

genoemde initiatieven voor een meer toekomstbestendige aanpak van ondermijning echt op waarde te kunnen schatten, zal onder meer het Regeerakkoord van het nieuw te vormen Kabinet moeten worden afgewacht.



### 3.5 Een 'boost' aan de aanpak van ondermijning via acties op inhoudelijke thema's

Het ATO heeft de regionale en landelijke behoeften in de aanpak van ondermijning in kaart gebracht. Daaruit destilleerde het ATO twaalf "rode draad thema's". Deze thema's kwamen in meerdere regionale plannen naar voren. Daardoor was het zinvol om vooruitlopend op de definitieve toewijzing van de versterkings-

gelden hier al mee te beginnen. Een snelle start op deze thema's zou alle regio's ten goede komen. In overleg met de hoofden van de RIEC's werden deze thema's geprioriteerd en door hen als voortrekker opgepakt. Gezamenlijk is per thema de combinatie gezocht van het organiseren van kenniskringen en webinars, het initiëren van onderzoeken en het verbinden van al lopende trajecten met nieuwe ontwikkelingen en initiatieven.

We noemen de thema's:

- A Weerbare samenleving;
- B APV ondermijningsproof;
- C Focus financieel;
- D Logistieke knooppunten en mainports;
- E Ondermijning in het buitengebied;
- F Kwetsbare branches/ publiek-private samenwerking.

#### A Weerbare samenleving en wijkenaanpak

Ondermijnende criminaliteit vindt een voedingsbodem in stadswijken waar problemen van armoede, achterstand en achterstelling zich opstapelen en bijdragen aan verdere verloederding. Opsporing en handhaving hebben weliswaar een normstellende werking, maar bieden geen perspectief of alternatief aan hen die toevlucht zoeken bij ondermijnende criminaliteit. Dit vraagt om het betrekken van hele andere partners, zoals scholen, het jongerenwerk, stagebedrijven, woningcorporaties en zorginstellingen. In de afgelopen drie jaar hebben het SBO en het ATO dit vraagstuk in samenwerking met relevante experts

en partners geïnventariseerd en op verschillende manieren breed onder de aandacht gebracht:

1. In een drietal essays van het Verwey Jonker Instituut in opdracht van het SBO, is ingegaan op de noodzaak van een wijkaanpak, in de vorm van een 'tweeledig offensief van een repressieve en sociale aanpak';
2. Meerdere kenniskringen en bijeenkomsten werden georganiseerd;
3. Als sluitstuk hierop is het advies 'Preventie met Gezag' uitgebracht, waarin de wenselijke strategie is beschreven.

### Drie essays van de hand van Hans Boutellier c.s., Verwey Jonker Instituut

#### 1) 'Weerbare wijken tegen ondermijning; contouren van een nieuwe strategie':

De meerwaarde van een tweeledig offensief staat in dit essay centraal. De bestrijding van ondermijnende criminaliteit dient gelijk op te lopen met een positieve stedelijke ontwikkeling. Een sociaal-maatschappelijk offensief past bij de Nederlandse traditie van stedelijk beleid, waarbij we de fouten uit het verleden moeten vermijden en tevens kunnen leren van het buitenland, aldus Boutellier. Acht uitgangspunten worden in het essay geformuleerd voor de vormgeving van een nieuwe strategie tegen ondermijning. Zo wordt onder meer bepleit dat het nieuwe wijkenbeleid voor tien jaar of langer dient te worden ingezet. Focus is van belang, zoals Het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid leert. Leerpunt is om onderwijs en werk centraal te stellen in relatie tot het aanpakken van schulden en illegaal gedrag.

#### 2) 'Een wereld in wijken te winnen':

In dit essay wordt een aantal interessante perspectieven geschetst, zoals bijvoorbeeld de wijkrechtspraak (ontleend aan het Amerikaanse voorbeeld van het 'Red Hook community Court') waarmee in Brabant en Rotterdam wordt geëxperimenteerd. Maar bijvoorbeeld ook pogingen om met 'reclassering in de buurt' het reclasseringswerk beter te verbinden met gemeentelijke sociale wijkaanpakken en het initiatief voor de versterkte verbinding tussen de aanpak van ondermijning en de veiligheids- en zorghuizen. Dit met als doel om met persoonsgerichte interventies te voorkomen dat nieuwe generaties de criminaliteit worden ingelokt. Kern van al deze aanpakken is de hardcore criminelen aanpakken met strafrecht en voor de meelopers niet vrijblijvende alternatieven op het gebied van opleiding en werk aan te bieden.

#### 3) 'Sociaal weerbaar in de wijk':

Dit slotessay gaat over de governance van het nieuwe wijkenbeleid, landelijk, lokaal en professioneel. Het is de kunst – aldus Hans Boutellier in een begeleidend interview – om de aandacht van reguliere organisaties te laten kantelen naar de concrete problemen waar mensen mee zitten in hun eigen leven en hun buurt. Dat en niet de logica van de maatschappelijke organisaties moet leidend zijn. De stapeling van problemen bij bewoners in bepaalde wijken en gebieden zou te vaak gepaard gaan met bestuurders en sociale professionals die het gevoel hebben lekker bezig te zijn, terwijl de problemen niet zijn opgelost, aldus Boutellier. In het essay komt daarnaast aan bod dat Nederland een traditie van stedelijk beleid kent, dat niet zonder succes is gebleken. Nederland kent geen getto's of wijken waar de overheid liever niet meer komt. Tegelijkertijd wordt betoogd dat successen uit het verleden geen garantie bieden voor de toekomst. In te veel wijken van Nederland zouden de problemen toenemen. In het essay wordt ingezoomd op de rol van het sociaal domein inclusief het onderwijs voor een normatief offensief om wijken zowel weerbaarder als kansrijker te maken. Benadrukt wordt dat dit vraagt om discipline van bestuurders, ambtenaren en professionals, aangezien zij de aandacht zullen moeten laten kantelen naar de problemen en kansen van de bewoners om de wijk sociaal weerbaar te maken.

Door het SBO en het ATO zijn meerdere concrete activiteiten georganiseerd om het belang van een meerjarige wijkaanpak onder de aandacht te brengen. Daarbij is gekeken naar de mogelijkheid met alle relevante partners hierin de praktijk concreet invulling aan te geven. Dit is gebeurd met de kenniskring Wijkenaanpak, bedoeld om steden een podium te bieden om van elkaar én van experts te leren. Daarnaast heeft het ATO het initiatief genomen tot bijeenkomsten en webinars met als thema 'Aanpak criminele families' en 'Hoe voorkom je jonge aanwas?' Ook de gemeenten en regio's, met

#### Een greep uit de bijeenkomsten die zijn georganiseerd 'voor en door de partners':

- **Kenniskring** criminele families en criminele aanwas (met het CCV) op 26 september 2019 en 7 november 2019
- **Dinerbijeenkomst** met regionale bestuurders en vertegenwoordigers van de Rijksoverheid op 8 oktober 2019
- **Webinar** 'Hoe voorkom je criminele aanwas?' op 20 mei 2020
- **Maaksessie** Criminele Families op 30 juni 2020
- **Masterclass** Wijkrechtspraak op 24 september 2020
- **Webinar** Spotlight op Ondernijming, Repressie en preventie verbinden op 23 november 2020
- **Masterclass** Onderwijs en Ondernijmende Criminaliteit op 26 januari 2021
- **Masterclass** Maatschappelijke Frontlijnwerkers tegen ondernijming op 1 april 2021

focus op een wijkaanpak in hun versterkingsplannen, zijn actief betrokken. Met hen zijn concrete problemen en ondersteuningsbehoeften geïnventariseerd en is de basis gelegd voor een 'learning community'. In het kader van deze 'learning community' zijn allerlei activiteiten georganiseerd, zoals bijvoorbeeld de conferentie 'Spotlight op Ondernijming' van 23 november 2020. Daarnaast zijn drie masterclasses samen met Platform 31 georganiseerd. Platform 31 heeft de 'good practices' van de wijkenaanpak gebundeld in een boekwerk. Dit zal verschijnen in september 2021.

Acht gemeenten hebben vanuit JenV incidentele financiële middelen gekregen voor de periode van najaar 2020 tot eind 2022 om hun preventieve aanpak van ondernijming in kwetsbare wijken te versterken. Het doel is om te voorkomen dat met name kinderen, jongeren en jongvolwassenen in sociaaleconomisch zwakkere wijken in de georganiseerde criminaliteit terecht komen. Op 18 juni 2020 informeerde de Minister van JenV de Tweede Kamer hierover, waarbij hij aangaf samen met de Minister voor Rechtsbescherming en zijn collega's van BZK, OCW, VWS en SZW, het ATO en de VNG, het tijt te willen keren door te investeren in een integrale en gebiedsgerichte preventieve aanpak van ondernijming in gemeenten.

De hoop is inmiddels ook in dit opzicht gevestigd op het aankomende Regeerakkoord; komt er daadwerkelijk meer aandacht voor kwetsbare wijken in relatie tot de aanpak van ondernijming? Lukt het om meerjarig stappen te gaan zetten in het beter verbinden van preventie en repressie in de wijken, met als doel de voedingsbodem voor ondernijmende criminaliteit teniet te doen?

#### B APV ondernijmingsproof

In de (bestuurlijke) aanpak van ondernijming vormt de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) een geschikt aanvullend instrument. De model-APV van de VNG biedt al een aantal bepalingen tegen ondernijming die in veel gemeenten zijn overgenomen, maar er zijn inmiddels ook nieuwe bepalingen door (pionierende) gemeenten ontwikkeld. Deze bepalingen hadden bijvoorbeeld betrekking op de regulering van ondernijmingsgevoelige branches waarmee ook

in de uitvoering al ervaring was opgedaan. Andere gemeenten waren nog bezig met het opstellen van regels of waren dat aan het overwegen. Waar moeten gemeenten aan denken als het gaat om nieuwe bepalingen? Wat zijn de ervaringen? Uitbreiding van de mogelijkheden via de APV, waarmee ook beter kan worden ingespeeld op nieuwe fenomenen: dat was de ambitie. Het ATO heeft daartoe de volgende activiteiten geïnitieerd:

#### Handreiking APV en ondernijming Webinarreeks APV en ondernijming Kenniskring APV en ondernijming:



#### Handreiking APV en ondernijming:

In samenwerking met verschillende gemeenten, LIEC, de RIEC's en de VNG is door het ATO de 'Handreiking APV en ondernijming' opgesteld. Deze werd op 1 mei 2020 openbaar via websites van onder andere de VNG, het NGB en het CCV. De handreiking noemt relevante artikelen uit de model-APV van de VNG en bevat voorbeeldbepalingen van pionierende gemeenten. Ook wordt ingegaan op het samenspel tussen de

bestuurlijke en strafrechtelijke aanpak en actuele jurisprudentie. Praktijkvoorbeelden worden geïllustreerd met interviews als bron van inspiratie voor gemeenten die hun APV (nog meer) willen inzetten in de strijd tegen ondernijming.

#### Webinarreeks APV en ondernijming:

In aanvulling op de 'Handreiking APV en ondernijming' is door het ATO samen met het LIEC en de VNG, in de periode januari-maart 2021 een vierdelige webinar-reeks gehouden. In de eerste sessie kwam onder andere het belang en de mogelijkheden van de bestuurlijke aanpak via de APV aan bod. In twee vervolgsessies stonden praktijkvoorbeelden en -ervaringen (autoverhuur, recreatieparken, underground

banking, glazenwassersbranche e.d.) centraal. Ook werd het belang van het organiseren van een gemeente brede en regionale aanpak toegelicht. De reeks werd afgesloten met een paneldiscussie met sleutelfiguren uit de aanpak van ondernijming. De uitzendingen trokken veel belangstellenden die werkzaam zijn bij gemeenten, de RIEC's, politie, OM en Rijksoverheid.

### Kenniskring APV en ondermijning:

Speciaal voor gemeenten, de RIEC's en de VNG zijn vanuit het ATO kenniskringbijeenkomsten georganiseerd ten behoeve van kennisuitwisseling, het delen van good practices en het bespreken van nieuwe ondermijningsfenomenen. De kenniskring vervulde bovendien een functie als vraagbaak en sparringpartner voor de handreiking. Zie onderstaand een overzicht van 'events' en andere resultaten:

- Zeven kenniskringbijeenkomsten "APV en ondermijning" van juni 2019 tot februari 2021
- Handreiking APV en ondermijning,

verschenen op 1 mei 2020

- Artikel/interview met voorzitter SBO en de (ATO)projectleider APV en ondermijning over de handreiking, Binnenlands Bestuur 1 mei 2020
- Webinars Hekkelman advocaten Nijmegen, o.a. over handreiking, 4 en 11 juni 2020
- Juridische tweedaagse VNG over "gemeente, APV en ondermijning" op 9 november 2020
- Webinar-reeks "APV en ondermijning" op 19 en 26 januari 2021, 2 februari 2021 en 9 maart 2021 (paneldiscussie)
- Praatplaat "Bestuurlijke aanpak van ondermijning" op 19 januari 2021



### C Focus financieel

Ondermijnende criminaliteit gaat gepaard met een miljardenomzet. Criminele verdiensten vinden via vaak ingewikkelde witwasconstructies een weg naar de bovenwereld. En met behulp van functionarissen uit die bovenwereld. Binnen het thema 'Focus financieel' is helder gemaakt dat de aanpak van criminele geldstromen soms nog

erg versnipperd is over veel (keten)partners. Het ATO heeft op verschillende manieren bijgedragen aan de verbinding, versnelling en versterking van de aanpak. Met name is ingezet op de onderlinge verbinding door publieke en private partijen bijeen te brengen in kennisbijeenkomsten.

### Bijeenkomsten en kenniskringen "Afpakken" en "Vastgoed"

Naar aanleiding van de 30 miljoen euro uit Kabinet Rutte II voor intensivering van afpakken, is de Kenniskring Afpakken opgestart. Tijdens drie bijeenkomsten stond het delen van kennis en ervaringen tussen projectleiders en analisten van de RIEC's centraal. Veel crimineel geld wordt geïnvesteerd en witgewassen in vastgoed. Veel regio's en gemeenten kennen dan ook projecten die betrekking hebben op vastgoed en ondermijnende criminaliteit. Het ATO organiseerde viermaal een Kenniskring Vastgoed, waarbij kennis en expertise tussen regio's werden uitgewisseld. Thema's als handel in vastgoed, leren van elkaars projecten en het kritisch gebruik van kadastragegevens kwamen daarbij aan bod. Ten aanzien van die kadastragegevens is noemenswaardig dat het Kadaster weliswaar tot voor kort een redelijk onbekende partner was in de aanpak van ondermijning, maar wel een belangrijke. Het Kadaster heeft een essentiële informatiepositie, bijvoorbeeld als het gaat om vastgoedtransacties.

Het ATO organiseerde meerdere keren een Deskundigenbijeenkomst Kadaster, waar werd ingegaan op de kenmerken van registraties en enkele bijzondere casussen werden uitgelicht. Deelnemers aan de bijeenkomsten waren afkomstig van o.a. politie, ICTU, Belastingdienst en OM. Slotakkoord in de reeks bijeenkomsten vormde de digitale Week van het Vastgoed in oktober 2020, georganiseerd door de gemeente Amsterdam, het ATO en het LIEC. In een online symposium, workshops en paneldiscussies konden gemeenten en de RIEC's kennis opdoen en delen over vastgoed

gerelateerde onderwerpen. Het fenomeen 'vastgoed en ondermijnende criminaliteit' werd vanuit verschillende invalshoeken belicht. Denk daarbij aan soorten handel, zoals aankoop, crimineel gebruik of verhuur van vastgoed. Maar ook werden de deelnemers geïnformeerd over welke kennis aanwezig is bij de Belastingdienst, de politie en het Kadaster. En tot slot werd ingegaan op trends in het vastgoed: Wat is het commercieel perspectief en wat biedt dat aan handelingsperspectieven in de aanpak van ondermijning?

### Op het thema afpakken werden onder meer de volgende kenniskringen en webinars georganiseerd:

- Webinar verzorgd door het Functioneel Parket op 3 mei 2020
- Webinar georganiseerd door FIOD, het RIEC Noord-Holland en het RIEC Midden-Nederland op 29 juni 2020
- Bijeenkomst 'Smartcell find the money' op 14 september 2020

### Met de insteek vastgoed ging het om de volgende bijeenkomsten:

- Webinar 'Goochelen met onroerend goed – wat haal je wel en niet uit het Kadaster?' op 6 mei 2020
- Webinar vanuit OM en gemeente Amsterdam op 18 mei 2020
- Webinar vanuit de gemeente Leiden op 15 juni 2020
- Webinars tijdens 'Week van het vastgoed, gefundeerd of ondermijnd' op 26 en 29 oktober 2020



### Onderzoeksrapport 'Samen'

Ter versterking van de focus financieel liet het ATO verschillende onderzoeken uitvoeren. Zo onderzocht Bob Hoogenboom de samenwerking van notarissen, makelaars, taxateurs (de zogeheten 'poortwachters') en overheidsinstellingen om witwassen en fraude bij onroerend goed transacties te voorkomen. De resultaten zijn vastgelegd in onderzoeksrapport 'Samen'. Op grond van de Wet ter voorkoming van witwassen en financiering van terrorisme (Wwft) hebben deze poortwachters een taak in het voorkomen en bestrijden van witwassen. Maar hoe vergroot je draagvlak voor naleving van de Wwft door deze poortwachters? In hoeverre zijn zij eigenlijk bewust of onbewust betrokken bij witwassen of andere criminaliteit? En hoe is de samenwerking binnen de overheid en tussen de overheid en deze poortwachters georganiseerd? Hoogenboom legt uit hoe het zit en doet concrete aanbevelingen ter verbetering. Vervolgens constateert hij dat op papier (wetten regelgeving/beleid) veel op orde is, maar in de uitvoeringspraktijk nog niet. "Er gebeurt veel goeds in de samenwerking met de branches. Tegelijkertijd hakt de overheid geen knopen door qua mogelijkheden om informatie uit te

wisselen. Poortwachters willen bijvoorbeeld graag meer inzicht in wie degenen zijn die bij deals op de achtergrond aan de touwtjes trekken. Ook krijgen zij van de overheid te weinig terugkoppeling over wat er nu met hun meldingen wordt gedaan. Daar zitten natuurlijk juridische beperkingen aan, maar een meer positieve grondhouding richting notarissen en makelaars zou een goede samenwerking nog meer kunnen stimuleren. De overheid is soms nog nodeloos negatief over poortwachters", aldus Hoogenboom. Daarnaast is een belangrijke constatering in het rapport dat binnen de publieke sector te weinig kennis is over de praktijk. Er werken heel veel mensen die zijn opgeleid in het strafrecht of in de bestuurskunde. De kennis van de vastgoedmarkt, van het civielrecht en van de cultuur, de mores en de spelregels ontbreekt voor een deel binnen de publieke sector, wat tot irritaties in de markt zou leiden. Tegen deze achtergrond pleit Hoogenboom onder meer voor multidisciplinair onderwijs om beter te begrijpen hoe de praktijk echt in elkaar zit.

### Money Transfer Offices (MTO's) – Concreet handelingsperspectief in beeld

In een notitie van het ATO en het SBO is samen met het RIEC Rotterdam in kaart gebracht dat MTO's zeer kwetsbaar zijn voor crimineel misbruik. Dit komt door de combinatie van contant geld en de mogelijkheid dit over de hele wereld te kunnen verplaatsen. In Rotterdam-Zuid bleek sprake van misstanden rondom MTO's. Concreet handelingsperspectieven en aandachtspunten zijn in kaart gebracht, zoals:

- Voer een gezamenlijke handhavingsactie uit waarbij partijen, zoals de toezichthouder, OM, politie, Belastingdienst, FIOD en één of enkele gemeenten zijn betrokken.
- Verdiep in FEC-verband de gegevensuitwisseling.
- Stel met betreffende gemeenten de (on)wenselijkheid vast van hoge concentraties van MTO's en stel maatregelen vast om dit tegen te gaan.
- Beschouw binnenlandse money transfers als ongebruikelijke transacties.

Los van bovenstaande trajecten zijn ook nog andere onderzoeken in gang gezet die nog doorlopen. Denk hierbij aan het onderzoek naar criminele nalatenschappen door de Universiteit van Amsterdam (UvA) en het onderzoek naar de rol van katvangens door TNO. Overall kan worden gesteld dat de komende jaren vooral ook nog

meters te maken zijn in het beter verbinden van de aanpak van ondermijnende criminaliteit met de aanpak van witwassen en het afpakken van criminele gelden; dit lijken nu nog te vaak twee verschillende werelden te zijn, zoals overigens ook blijkt uit het reeds genoemde 'Een Pact voor de Rechtsstaat'.

### Logistieke knooppunten en mainports

Aan de uitstekende logistieke voorzieningen in Nederland, zoals de Rotterdamse haven, Schiphol en de bloemenveilingen zit ook een keerzijde. Van deze voorzieningen wordt misbruik gemaakt door criminele netwerken voor onder andere drugs- en wapenhandel. Nederland is ook voor veel criminele netwerken de 'gateway to Europe'.

De aanpak van criminele stromen die via de zeehavens, luchthavens en andere nodale knooppunten lopen, is een complex (logistiek) vraagstuk. Dit niet alleen vanwege de in het voorgaande genoemde grote volumes, vele stromen en enorme bedrijvigheid. Maar ook vanwege het feit dat bij de aanpak verschillende partners aan zet zijn. Het vraagt om een effectieve ketenaanpak en dito publiek-private samenwerking. En dat terwijl criminele netwerken hun modus operandi in veel

gevallen snel weten aan te passen aan veranderende omstandigheden. Een zo effectief mogelijke fenomeenaanpak is van belang, waarbij de legale bedrijvigheid niet te zeer wordt gehinderd.

Ook op de logistieke knooppunten heeft het ATO vooral geïnvesteerd in het bijeenbrengen van sleutelfiguren en het in gezamenlijkheid in kaart brengen van kansen en knelpunten. Op deze manier werd het gevoel van urgentie en het belang van een gezamenlijke aanpak vergroot. Kenniskringen werden georganiseerd en partijen met elkaar verbonden. Zoals bijvoorbeeld het geval was bij de bloemenveilingen, waarbij de RIEC's Den Haag en Amsterdam-Amstelland samen zijn gaan optrekken op dit thema. Recent heeft dit onder meer geleid tot publicatie van het onderzoek 'Mainport in de tweede linie. Over sierteelt en ondermijning'. Genoemde RIEC's hebben op 25 maart 2021, aan het onderwerp een webinar gewijd. Over de mainports (zeehavens, Schiphol en greenports) zijn de afgelopen drie jaar meerdere onderzoeken verschenen. Uitkomst daarvan was dat het meerwaarde zou hebben om een landelijke mainport-aanpak te initiëren; de krachten bundelen vanuit de zeehavens en andere mainports, aangezien sprake is van soortgelijke problematiek. Waterbedeften moeten immers worden voorkomen. De Minister van JenV heeft vervolgens extra financiële middelen voor 2021 en 2022 beschikbaar gesteld voor de aanpak van mainports.<sup>3</sup>

**De aanpak van criminele stromen die via de zeehavens, luchthavens en andere nodale knooppunten lopen, is een complex (logistiek) vraagstuk. Dit niet alleen vanwege de in het voorgaande genoemde grote volumes, vele stromen en enorme bedrijvigheid.**

<sup>3</sup> Tweede Kamer, 2020 – 2021, 29911, nr. (23 november 2020).

### **Aanpak drugsstromen via de zeehavens nader onderzocht**

Nederland telt meerdere zeehavens, zoals Rotterdam, Vlissingen, Moerdijk en de Eemshaven. Een ook in Vlaanderen zijn dergelijke zeehavens. Vrij recent hebben meerdere wetenschappelijke onderzoeken plaatsgevonden naar ondermijning in relatie tot de afzonderlijke zeehavens. Er is behoefte aan meer concreet handelingsperspectief. Het ATO heeft daarom op verzoek van het Ministerie van JenV samen met het Havenbedrijf Rotterdam opdracht

verleend voor het uitvoeren van een quick scan. De quick scan moet inzicht geven in kansen voor versnelling en versterking van de huidige aanpak van criminele stromen via de zeehavens.

In combinatie daarmee is de Jheronimus Academy of Data Science (JADS) recent een onderzoek opgestart naar de mogelijkheid artificial intelligence, data science en algoritmen in te zetten op smart logistics op bovengenoemde mainports. Beide onderzoeken zijn momenteel nog in volle gang.

### **E Ondernijning in het buitengebied**

Onderzoeken naar de kwetsbaarheid van het buitengebied in Nederland maken duidelijk dat er diverse plekken zijn die een gelegenheidsstructuur bieden voor vormen van ondermijnende criminaliteit. Ook het grote aantal drugsdumpingen en productielocaties van drugs baart zorgen, mede gezien de grote milieuschade met nog lange tijd alle gevolgen vandien. Er is echter nauwelijks zicht op de ondermijnende criminaliteit in het buitengebied. De verder groeiende leegstand van loodsen en schuren in combinatie met een veelal slechte financiële situatie van boeren en tuinders maken het platteland aantrekkelijk voor (drugs)criminele. Daarbij is het vertrouwen van boeren, tuinders en bewoners van het buitengebied in de overheid laag en daarmee ook hun meldingsbereidheid.

Het is daarom cruciaal om dat vertrouwen te herstellen en de informatiepositie te verbeteren om (weer) zicht te krijgen op de ondermijnende criminaliteit in ons buitengebied. Pas dan zijn we in staat om samen de juiste keuzes in de aanpak te maken. Het ATO heeft een bijdrage geleverd om daarin de eerste mooie stappen te zetten. Door het ATO en het RIEC Oost-Nederland is een landelijke kenniskring buitengebied opgezet waarin niet alleen vrijwel alle regio's zijn vertegenwoordigd, maar ook een diversiteit aan overheden en publiek-private partijen: zeven RIEC's, land-

bouworganisatie LTO, verschillende gemeenten, vier provincies, de Nationale Politie, het CCV (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid), PVO (Platform veilig ondernemen), Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en het Ministerie van JenV.

Deze kenniskring heeft inmiddels een robuuste vorm gekregen en is structureel van aard. In de samenwerking is inmiddels de focus verlegd van de fase van planvorming naar die van actieve samenwerking en uitvoering.

Het keurmerk veilig buitengebied, ontwikkeld door Platform Veilig Ondernemen Oost-Nederland en het CCV onder de werktitel "Kiek Uut", heeft mede via de kenniskring een landelijk platform gekregen en wordt nu van noord tot zuid uitgerold als fundament onder een gezamenlijke en blijvende lokale aandacht voor het buitengebied. Binnen het keurmerk vormt publiek-private samenwerking een cruciaal onderdeel.

In opdracht van het ATO en ZLTO (zuidelijke landbouworganisatie) is in 2020 het wetenschappelijk onderzoek "Weerbare boeren in kwetsbaar buitengebied" door TwijnstraGudde uitgevoerd. Het rapport heeft geleid tot een pilot in Zuid-Nederland waar partners met elkaar aan de slag gaan met een aanpak waarin alle (beleids)aanbevelingen

in samenhang worden opgepakt. Ook wordt het onderzoek op veel plaatsen gebruikt om de urgentie van een weerbaar buitengebied onder de aandacht te brengen van bestuurders en partners. En dat werkt. In zeker zeven regio's lopen regionale programma's waar de lokale bewustwording en samenwerking in het buitengebied (vaak via het keurmerk veilig buitengebied), in combinatie met grootschalige (MMA), campagnes worden gekoppeld aan het vergroten van inzicht en groeiende integrale interventies.

Die gestaag groeiende aandacht en inzet gaan gepaard met ontwikkeling en toepassing van innovatie in het buitengebied. Zoals de rol van geo-analyse in combinatie met toepassing van drones, sensing, rioolmetingen, satellietbeelden en risico indicatoren die uit gerichte onderzoeken in meerdere regio's worden verkregen. Het ATO

### **F Kwetsbare branches, publiek-private samenwerking**

Voor een succesvolle aanpak van ondermijning is samenwerking met private partners in veel gevallen van belang. Maar nog al te vaak zijn publiek en privaat twee verschillende werelden. Het is lastig om die twee werelden echt samen te laten komen. Vaak blijven initiatieven tot publiek-private samenwerking (PPS) steken in overleg en is het samen in actie komen nog weerbarstig. Op veel plekken tegelijk wordt geprobeerd om PPS succesvol te laten zijn: buiten het Financieel Expertise Centrum (FEC), een succesvolle PPS met de bankensector, zijn het veelal afzonderlijke kleine projecten zonder samenhang en onderlinge kennisdeling. Meer regie en meer stevige deelname van publieke zijde aan de PPS-aanpak is nodig. Om hier eerste stappen in te zetten heeft het ATO onder meer de volgende acties in gang gezet:

- De versterkingsplannen vanuit de regio's zijn geanalyseerd op PPS-elementen, waaronder 'good practices' en knelpunten;
- Met een aantal publieke en private partners is het gesprek aangegaan om behoeften en ideeën op te halen;

heeft een actieve bijdrage geleverd aan enkele van deze innovatieve trajecten.

Vanuit de regionale programma's wordt al gewerkt aan een tool-kit met daarin blauwdrukken en standaardproducten die onder andere via het Kennisplatform Ondernijning zullen worden aangeboden. Kortom, de bewustwording van de noodzaak om ondermijning in het (agrarisch) buitengebied echt aan te pakken, is in de afgelopen jaren mede door de aanjaagrol van het ATO sterk toegenomen. Het heeft geleid tot veel mooie plannen én de eerste concrete stappen in het verkrijgen van inzicht en zelfs het uitvoeren van integrale interventies in grote delen van het land. Echter, tegelijkertijd moet er nog veel gebeuren om die integrale samenwerking en informatie-deling echt tot iets vanzelfsprekend te maken en goed te borgen.

- Een landelijke werkgroep PPS is opgericht. Leden zijn NPC, VNO-NCW, de RIEC's (vertegenwoordigd door het RIEC Limburg), de politie, het LIEC en het Ministerie van JenV;
- Tijdens de conferentie "Spotlight op ondermijning" (mei 2019) was een aantal workshops gericht op publiek-private samenwerking, zoals met de Rabobank en PostNL;
- In het SBO van 4 juli 2019 is door het ATO een voorstel gedaan om te komen tot een overkoepelende meerjaren PPS-agenda onder drie grote noemers, te weten transport, locaties en "schone branches (o.a. vastgoed)".

Kortom, een bescheiden begin is gemaakt; er is nog veel winst te behalen in het daadwerkelijk goed organiseren van publiek-private samenwerking.

#### PPS Post- en Pakketdiensten

In 2020 zijn in het kader van de zogeheten regiegroep PPS Post- en Pakketdiensten allerlei kansrijke voorstellen voor het tegengaan van misbruik van post- en pakketdiensten voor drugsverzending geïnventariseerd. Dit in gezamenlijkheid vanuit PostNL, OM, politie, douane, het Ministerie van JenV, het RIEC Den Haag en het ATO. De regiegroep had in 2020 vooral de focus op het samenbrengen van de betrokken partners, kansen en knelpunten te identificeren, daarin scherpte aan te brengen en informatiebeeld opgesteld met als doel om dat structureel te updaten. Ook zijn kansrijke ver-

volgvoorstellen geïdentificeerd als het uitvoeren van steekproeven op verschillende landenstromen, het initiëren van een 'weeg- en registreerploeg', het bezien van mogelijkheden om het anoniem aanleveren van pakketjes tegen te gaan en het versterken van de samenwerking tussen politie, douane en OM naar het voorbeeld van CargoHarc. Inmiddels is het pakket aan kansrijke voorstellen aan het Programma DG Ondermijning overgedragen om de stap te maken naar daadwerkelijke uitvoering in PPS-verband. Dit omdat een aantal punten vraagt om interdepartementale coördinatie en regie.

#### Awarenesscampagne Blijf Alert:

Aangezien veel horecaondernemers door Covid-19 in financieel zwaar weer terecht zijn gekomen, zijn zij helaas ook extra kwetsbaar voor criminele inmenging. Criminele investeerders maken misbruik van de situatie en bieden

horecaondernemers een 'helpende' hand door hen financieel te ondersteunen met bijvoorbeeld een wurgcontract. Er is via Koninklijke Horeca Nederland en het CCV een social media campagne gehost.

#### Samen ondermijnende praktijken op bedrijventerreinen tegengaan:

Over het Rotterdamse bedrijventerrein Spaanse Polder organiseerde het ATO in september 2020 een webinar over de ontwikkelde 'good practices' aldaar. Dit met als doel om andere gemeenten te prikkelen. Gemeenten die met

eigen plannen aan de slag wilden op bedrijventerreinen kregen 'trigger money' om de aanpak verder door te ontwikkelen. Daarbij borduurden zij voort op de kennis en ervaring die in Spaanse Polder is opgedaan.

## ► 4. Drie jaar Aanjaagteam Ondermijning in beeld



Het Aanjaagteam Ondermijning, gevestigd aan de Lange Voorhout 9, in Den Haag





Webinar CCV over modelinformatie-protocol intragemeentelijke informatie-uitwisseling (juli 2020)



▲ Paneldiscussie o.l.v. Bart Engberts (Aanjaagteam Ondernijning) ter afsluiting van de webinar-reeks "APV en ondernijning" (maart 2021) met medewerking van Franc Pommer (Hekkelman Advocaten), Simone Roosenboom (gem. Arnhem), Anouk Korfage (politie Amsterdam), Marcel DelaHajje (gem. Rotterdam) en Chris van Dam (lid TK, CDA).



▲ Paneldiscussie 'Met communicatie ondernijning te lijf' (januari 2021) o.l.v. Anniko van Santen (AVRO/TROS) met medewerking van Karin van Eerde (min. Justitie en Veiligheid), Mirjam Otten (Politie), Ernst Pols (OM) en Frank van Ierland (Aanjaagteam Ondernijning).



Er werd veel gebruik gemaakt digitale bijeenkomsten (webinars). Hier een blik achter de schermen tijdens het webinar "APV en ondernijning"



Verzending van de ATO-uitgave "Mee(r) doen met Damocles" (oktober 2020)



Teamvergadering van het ATO (februari 2019)



▲ Gespreksleider Jan Pieter Mook (min. Justitie en Veiligheid), met naast hem Peter Noordanus (voorzitter SBO), vlak voor aanvang van de paneldiscussie tijdens de "Week van het vastgoed, ongefundeerd of ondernijnd" (oktober 2020). Hij ging in gesprek met Annerie Ploumen (Koninklijke Notariële Beroepsvereniging), Sander Heidinga (Nederlandse Vereniging van Makelaars), Hester van Buren (Aedes) en Tom Berkhout (Belastingdienst/Vastgoed Kenniscentrum).



Lancering van het KPO tijdens de landelijke RIEC-LIEC-dag (november 2020)



Webinar Damocles (juli 2020)



Tweede conferentie (webinar) Spotlight op Ondernijming: "Preventie en repressie verbinden" (november 2020)



Gesprek tussen George Rasker (Aanjaagteam Ondernijming) en Just Rademacher (projectleider Holsteiner) en Rien van der Steenoven (stadsmarinier Spaanse Polder) tijdens het webinar "ondernijming op bedrijventerreinen" (september 2020)



## ► 5. Hoe gingen we te werk als Aanjaagteam Ondernijming?

### Het 'team'

Het ATO was een integraal opererend team, waarin de 'harde kern' van de partners van de ondernijmingsaanpak was vertegenwoordigd. Het was een rijk en bont gezelschap: mensen waren gedetacheerd vanuit de rechtspraak, het Openbaar Ministerie, de politie, de Rijksrecherche, de Belastingdienst, de Douane, enkele gemeenten, de FIOD, de KMar en de ministeries van JenV, Financiën, BZK en SZW. Halverwege de looptijd van het ATO bestond het ATO uit 23 leden (in totaal ongeveer 11 FTE). Daarnaast beschikte het ATO over twee adviserende leden vanuit respectievelijk Bureau regioburgemeesters en het LIEC.

Belang werd gehecht aan de volgende competenties en eigenschappen voor deelname aan het ATO:

- goed bekend zijn met het operationele werk;
- beschikking hebben over een goed netwerk;
- 'ontkleurd', vanuit de maatschappelijke opgave die voorligt, kunnen opereren;
- in staat zijn anderen te stimuleren en ondersteunen om anders te kijken, te denken en te doen: bijvoorbeeld om van een klassieke monodisciplinaire aanpak naar een multidisciplinaire probleembestrijding over te schakelen;
- in staat zijn het gesprek aan te gaan op alle niveaus; van het strategische, het bestuurlijke tot aan het operationele niveau;
- betrokkenheid en gedrevenheid tonen; wars zijn van een 9 tot 5 -mentaliteit.

Uitgangspunt was dat de leden van het ATO deze eigenschappen als gemene deler hadden. En dat alle aanjagers actief hun eigen netwerken en expertise konden inbrengen. Naast deze overeenkomsten werden ook de onderlinge verschillen gewaardeerd: namelijk dat de leden allen uit andere organisaties afkomstig waren en een mix vormden van mensen met een operationele, tactische en/of strategische achtergrond.

Het denken vanuit deze verschillende achtergronden was voor het ATO van meerwaarde; een zeer divers - en daarmee zeer veelzijdig - team.

*'De vertegenwoordiging vanuit de ketenpartners was goud! Daardoor hadden we een goed beeld van de gevoeligheden per partner en konden we sneller dingen oplossen. We kwamen immers uit de haarvaten van de organisaties.'*

*'Door de aanwezigheid van meerdere invalshoeken probeerde je zelf ook meer uit je bubbel te komen.'*

### Het team in de opstartfase; teamvorming en positionering naar de partners

Zeker in de beginfase werd stevig ingezet op teamvorming om zo meer rendement te halen uit de diverse samenstelling en het aanwezige potentieel. Niet alleen weten waar je eigen krachten en valkuilen liggen en die van je teamgenoten, maar vooral ook weten waar je elkaar aanvult. Kortom, doel was om optimaal gebruik te maken van elkaars kwaliteiten. Najaar 2018 was het ATO op volle sterkte. De aanjagers moesten 'from scratch' een nieuwe organisatie opzetten, hun plek in het toch wel complexe 'speelveld' van ondermijning nog verdienen en sommige organisaties zaten niet te wachten op nieuwe stakeholders. Deze aanvankelijke gereserveerdheid verdween na verloop van tijd. Samenwerking tussen het ATO en de partners in de regio's kreeg geleidelijk aan steeds meer vorm.

### Een compact en onafhankelijk multidisciplinair team – in nauwe aansluiting met de professionals in het veld

De onafhankelijkheid en tijdelijkheid boden het SBO en het ATO de legitimatie om daar waar dat vanwege de maatschappelijke opgave nodig was de ruimte te pakken. Zich met zaken in te laten en vanuit de inhoud vragen te stellen en allerhande partners te verleiden om mee te doen. Door deze relatief vrije rol wisten de mensen uit het veld van ondermijning het ATO al vrij snel te vinden. Hoewel deze roloppvatting en positionering na verloop van tijd breed werd (h)erkend en geaccepteerd, was het nog niet altijd makkelijk. Het ATO opereerde namelijk in een ingewikkeld speelveld: veel partijen die actief zijn in de aanpak ondermijning, een spanningsveld tussen landelijke en regionale opgaven en belangen en een complexe inter-departementale samenwerking. Het ATO was opgericht om tijdelijk meer focus en initiatief op de maatschappelijke opgave van de aanpak van ondermijning te zetten.

### De aanjaagfunctie van het ATO 'afgepeld'

'Aanjaagfunctie' is en blijft een abstract begrip, dat om nadere duiding vraagt. Daarvoor hebben we in de diverse interviews telkens opnieuw de vraag gesteld: hoe heeft het ATO de afgelopen drie jaar invulling gegeven aan die aanjaagfunctie?

Uit de interviews met de 'aanjagers' zelf en uit verschillende documenten van het ATO was een werkwijze in het kader van de aanjaagfunctie te herleiden, die zich laat kenmerken door:

- actief *netwerken*;
- het doen van 'hands on' hulpaanbod;
- kennis genereren en bij elkaar brengen in publicaties;
- kruisbestuiving tot stand brengen door kennis-kringen en andere bijeenkomsten organiseren, en;
- innovatieve ideeën en 'good practices' oppikken en deze breder verspreiden.

**'Mobilisatie en methodiek-ontwikkeling: er wordt te weinig van elkaar geleerd. Dat is en blijft nodig. Het ATO had een liaison-functie: het bracht mensen bij elkaar in kenniskringen om kennis en expertise uit te wisselen. Zij werden verleid om vanuit de inhoud mee te doen. Dat leverde publicaties en tooling op.'**

**'Een toegevoegde waarde van het ATO was ook het ontzorgen. Door de werkdruk schiet het organiseren van bijeenkomsten, het betrekken van (andere) partners er vaak bij in. Dan is het fijn als een partner als het ATO dit faciliteert.'**

Ook gaven de verschillende teamleden van het ATO nadere duiding aan deze werkwijze met de volgende termen:

- aanjagen door de **awareness** te vergroten;
- aanjagen door partners te **activeren**, en;
- aanjagen door knelpunten in de aanpak en samenwerking te **agenderen** en **adviseren**.

### Aanjagen door de awareness te vergroten:

Hierbij gaat het om het bevorderen van het bewustzijn over de aard en omvang van de problematiek van ondermijning. Dit met inbegrip van het bevorderen van het bewustzijn over wat nodig is voor een slagvaardige integrale aanpak in het veld van ondermijning. Hoe vergroot je de slagkracht? Hoe zet je ieder in zijn of haar kracht? En hoe bereik je een optimale samenwerking? Denk hierbij bijvoorbeeld aan de ontwikkelde 'Menukaart Damocles' als 'eye opener' voor gemeenten en verhuurders om ook zelf de samenwerking te zoeken in het kader van het beleid op artikel 13b Opiumwet om drugspannen te sluiten. Met een zelfde doel werd ook "de Week van het vastgoed" van 26 tot 30 oktober 2020 georganiseerd. Via webinars en digitale workshops werden deelnemers intensief en in wisselende samenstelling over verschijningsvormen van ondermijning in en rond de wereld van vastgoed meegenomen.

### Aanjagen door partners te activeren:

Het aanjagen bestond ook uit het activeren van allerlei partners; dit allereerst door good practices in kaart te brengen, door te ontwikkelen met (praktijk)deskundigen in kenniskringen en uit te leren in seminars. En door new practices uit de uitvoeringspraktijk op te pikken en te stimuleren. Dit deed het ATO bijvoorbeeld op het terrein van ketensamenwerking en bij het ontwikkelen van barrièremodellen, uiteraard steevast in samenwerking met lokale, regionale en landelijke experts en publieke en private partners. Daarnaast trachtte het ATO soms, in geval van kansrijke ideeën, partijen samen te brengen en samen op zoek te gaan naar een financiële injectie voor de projecten: kortom, investeren daar waar sprake is van potentie (want "succes creëert succes"). Ook het door het ATO geïnitieerde Kennis Platform Ondermijning (KPO), dat inmiddels bij het LIEC is ondergebracht, had de doelstelling om hierin te voorzien. Het activeren van partners gebeurde ook door actiegerichtheid te stimuleren. Het ATO deed dit door naast de partners te gaan staan en met hen mee te denken over haalbare en concrete

stappen. Samen met de partners ging het ATO kijken hoe de aanpak in de uitvoeringspraktijk concreet verbeterd en versneld zou kunnen worden. Tenslotte viel onder deze aanjaagfunctie ook het activeren van partners door het aanhaken van usual en unusual suspects in de aanpak van ondermijning. Denk aan woningcorporaties, omgevingsdiensten, banken, post- en pakketdiensten, UWV e.d.. Aanhaken eveneens in de zin van aan elkaar verbinden: expertise bundelen en 'vraag en aanbod' bij elkaar brengen in geval van good practices, knelpunten en mogelijke oplossingsrichtingen.

**'Partners gericht met elkaar in verbinding brengen en het netwerk zelf het werk laten doen door slimme verbindingen te leggen, het organiseren van cross-overs en kruisbestuiving.'**

**'Het gaat om geesten rijp krijgen om buiten de eigen kaders contacten te leggen en op zoek te gaan naar andere dan de gebruikelijke partners die wellicht ook een relevante bijdrage kunnen leveren.'**

**'Het verkennen, herkennen en waarderen van kansrijke ideeën uit het veld, daar draaide het in het ATO om.'**

**'Altijd kijkend naar hoe geven we het effectief handen en voeten en hoe komen we goed uit de startblokken.'**

**'We doen eigenlijk oliemannetjeswerk: adviseren, verbinden, begeleiden, enthousiasmeren en faciliteren. Zonder macht en zonder zeggenschap partners meekrijgen en resultaten boeken door faciliterende sturing.'**

### **Agenderen en adviseren met betrekking tot knelpunten in de aanpak en de samenwerking:**

Het betrof hier het 'Ontkleurd' agenderen en adresseren van kansen en knelpunten vanuit de invalshoek van een effectieve uitvoering: dit alles om slagkracht te realiseren. Dit met inbegrip van het gevraagd en ongevraagd adviseren over mogelijke oplossingsrichtingen, bijvoorbeeld in wet- en regelgeving. Uitdaging hierbij was ook om slim in te spelen op actualiteiten en het momentum benutten. Zo is bijvoorbeeld het beschikbare bestuurlijk instrumentarium, zoals de wijziging van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening geagendeerd. Het ultieme voorbeeld in dit geval

was uiteraard het al genoemde 'Pact voor de Rechtsstaat', waarin een heel pakket aan maatregelen voor de komende tien jaar op het snijvlak van het tegengaan van de vooraanstaande positie van Nederland in de mondiale drugsindustrie en voor het behoud van de rechtsstaat. Daarnaast was het ATO een initiator voor zaken die ter bespreking op de SBO-agenda konden worden geplaatst. Denk bijvoorbeeld aan het initiëren van een registratieplicht voor pleziervaartuigen, een voorstel voor een overkoepelende PPS-agenda, het knelpunt van de gegevensdeling met de UWV in het kader van ondermijning en dergelijke.

## ► 6. Wat willen we als Aanjaagteam Ondermijning doorgeven aan onze partners en opvolgers?

Zoals hiervoor aangegeven, was het ATO een driejarig – en dus kort- intermezzo in de (meerjarige) maatschappelijke opgave die de aanpak van ondermijning is. Het vervullen van die opgave vergt ook de komende jaren veel "effort" en "AUSDauer". Vandaar dat we als ATO graag onze 'lessons learned' doorgeven aan al onze partners c.q. onze opvolgers.

In dit hoofdstuk is samengevat wat wij, op hoofdlijnen, als onze oogst van drie jaar ATO zien en waarmee we als ATO een begin hebben gemaakt. Met als doel dat dit de komende jaren verder kan worden uitgebouwd.

### **5.1 Wat laten we na drie jaar ATO op hoofdlijnen achter?**

In dit boekje is een breed scala aan resultaten, producten en in gang gezette bewegingen onder de vlag van het SBO en het ATO aan de orde gekomen. Waar staan we op dit moment? Er zijn volgens ons drie hoofdlijnen:

#### **1. Wegkijken van de ernst en omvang van ondermijning - en wat het vraagt om het tij te keren - is niet meer mogelijk:**

Het licht is aangegaan over het fenomeen ondermijning; de awareness is politiek-bestuurlijk, in de regio's en ook bij branches en burgers vergroot.

Tegelijkertijd is er nu ook het diepe dat we in Nederland in de afgelopen decennia een wijdvertakte drugsindustrie hebben laten ontstaan en dat de aanpak daarvan een intensief meerjaren offensief vraagt. Daarnaast is het netwerk zich meer bewust geworden van het feit dat de aanpak van ondermijning breed moet plaatsvinden. Dat organisaties daarbij over hun grenzen moeten samenwerken, elkaar (meer) successen moeten gunnen en partners ook gezocht kunnen en moeten worden buiten de 'usual suspects', zoals overigens ook wordt bepleit in 'Preventie met Gezag'.

#### **2. De aanpak van ondermijning is zowel op specifieke onderdelen als over de volle breedte versterkt en versneld:**

De afgelopen drie jaar is op onderdelen versnelling en versterking gekomen in de aanpak, onder meer door vroegtijdig rode draad thema's te identificeren en hierin een trekkersrol in te nemen. Knelpunten en behoeftes werden in kaart gebracht in tal van wetenschappelijke publicaties. Samen met de partners zijn deze in kenniskringen en andere bijeenkomsten omgezet in praktische handvatten voor de praktijk. De uitvoeringspraktijk heeft in de regio's een 'boost' gekregen; denk bijvoorbeeld aan de intensivering van de aanpak van ondermijning op Schiphol, op de bloemen-

veiligen, maar ook in het buitengebied, op bedrijventerreinen etc.. En het is echt van meerwaarde gebleken om vooral te investeren in een sterk en wijdvertakt netwerk en actief op zoek te gaan naar 'good practices' en 'coalitions of the willing' en van daaruit de aanpak van ondermijning over de volle breedte te versterken.

### 3. Er is meer onderlinge en integrale verbinding in de aanpak van ondermijning gekomen:

Alle regio's laten onder de vlag van het RIEC-samenwerking inmiddels concrete voortgang en resultaten in de aanpak van ondermijning zien. Ook ontstaat tussen de regio's inmiddels steeds meer samenhang en onderlinge uitwisseling. Door middel van workshops en accountmanagement is de kracht van integraal samenwerken sterker verankerd geraakt. Bouwen aan goede onderlinge relaties en korte lijnen stond hierbij centraal. Kortom, de basis voor een landelijk integrale(r) en stevige(r) aanpak van ondermijning is gelegd.

### 5.2 Wat is nog niet af? Wat vraagt op hoofdlijnen om nadere doorontwikkeling in de komende jaren?

Met name op de volgende punten is naar onze mening de komende jaren nog extra focus en aandacht nodig:

#### 1. We moeten nog beter leren werken als 1-overheid; werken aan samenwerken vraagt blijvende aandacht!:

De aanpak van ondermijning is een organisatorisch vraagstuk, waarin verbetering mogelijk is. Goede samenwerking vraagt om extra, blijvende aandacht en soms ook om andere werkwijzen dan men gewend is. Minder vanuit de belangen van de eigen organisatie(s) denken en doen, maar meer vanuit maatschappelijke opgaven samen optrekken in flexibele netwerksamenwerking. Samenwerken en daarbij de hiërarchische sturingslijnen die voor velen houvast bieden zo nodig loslaten. Iets dat veel deelnemende partijen nog niet gewend zijn. In deze sterk gejuridiseerde context is de reflex soms om vooral te kijken naar bevoegd-

heden, kaders etc. en raken het samenwerken, de opgave buiten en het ploeterwerk dat in de operatie wordt verricht, mede daardoor, op de achtergrond. Incidenten liggen snel onder het vergrootglas waardoor het zicht op het waardevolle werk dat door velen wordt verricht, vertroebelt. 'Werken als 1-overheid' blijft dan ook de komende jaren extra aandacht vragen. Essentieel, want die 1-overheid als opmaat naar ook de noodzakelijke versterking van de publiek-private samenwerking.

#### 2. Samen over en weer de brug slaan tussen de Haagse werkelijkheid en die in de uitvoering:

In de afgelopen drie jaar is een belangrijke stap gezet om op voet van gelijkwaardigheid met elkaar aan tafel te zitten vanuit de verschillende bestuurslagen alsmede de uitvoerende diensten. Tegelijkertijd is echter ook gebleken dat 'Den Haag' en de regio's nog te vaak twee verschillende werelden zijn, die soms nog lastig samenkomen. Vaak wordt gerefereerd aan opgavegericht samenwerken. Met de blik op buiten en de uitvoering zo goed mogelijk in positie te brengen. Maar als het er op aan komt overheersen nog klassieke werkmethodieken. Kortom, het echt interbestuurlijk en 'committed' samen optrekken, waarin elk van de partners gelijkwaardig is en zelf eigenaarschap neemt, kan nog aan kracht winnen. Ook in het samenwerken vanuit het nationale, regionale en lokale niveau op concrete thema's is nog winst te behalen. Focus op de uitvoering is in de Haagse context geen vanzelfsprekendheid. Zo is er de reflex om vooral te focussen op de grote strafzaken en de grote drugsvangsten, terwijl de grote massa aan kleinere interventies en acties er ook toe doet om met elkaar het verschil te maken. Het waarderen van zowel de 'game changers' als het ploeterwerk is daarbij van belang.

#### 3. Het lerend vermogen moet verder omhoog:

Verschillende regio's en partners zijn actief op dezelfde thema's en lopen tegen dezelfde knelpunten aan. Vanuit het ATO, het LIEC en het ministerie van J&V is weliswaar de laatste jaren geïnvesteerd in het uitwisselen van kennis en

ervaring, maar het blijkt voorsnog vrij complex om dit in gezamenlijkheid vanuit het landelijk niveau en de regio's vorm te geven. In de afgelopen drie jaar is duidelijk geworden dat 'het van elkaar leren', hoe voor de hand liggend ook, nog altijd geen vanzelfsprekendheid is. 'Good practices' worden niet altijd gedeeld en soms is er ook terughoudendheid om goede voorbeelden van anderen over te nemen. De reflex lijkt soms te zijn om liever zelf weer iets nieuws te ontwikkelen dan voort te bouwen op wat anderen al hebben ontwikkeld en anderen daar ook de 'credits' voor te geven. Soms wordt in dit kader daarom ook weleens gesproken over het 'not invented here-syndroom'. Kortom, ook in het leren van elkaar kunnen de komende periode de nodige stappen worden gezet. 'Het ontdekken' van mooie praktijkvoorbeelden, waar het ATO als aanjager een toegevoegde waarde heeft kunnen leveren, berustte bovendien nog veel op toevallige ontmoetingen. Het rendement kan in dit opzicht verder omhoog als de samenwerking meer gestructureerd wordt aangegaan, zoals met het Kennisplatform Ondermijning (KPO).

#### 4. De aanpak moet worden verbreed.

##### Koppelingen over de domeinen heen moeten worden versterkt:

Hier ligt de belangrijkste opgave voor de komende jaren. Investeren in meer preventie, investeren in onderwijs en perspectief en investeren in een sterke wijkaanpak. Bruggen slaan vanuit het veiligheidsdomein naar het sociaal domein, het onderwijs, het fysieke domein etc., zodat de aanpak van ondermijning op termijn niet meer vooral een Justitie-onderwerp is. Ook de andere departementen als VWS, SZW, OCW, BZK en FIN zich hard maken voor een effectieve en toekomstbestendige aanpak.

#### 5. Lef om te experimenteren en grenzen op te zoeken:

Een succesvolle aanpak van ondermijning vraagt ook om een bepaalde 'can do-mentaliteit'. Buiten de lijntjes durven kleuren en ondernemerschap. Het verkennen en actief opzoeken van de grenzen. Om verder te komen in de aanpak is het zaak om creatief te zijn, ideeën uit te proberen en experimenteeruimte te creëren. Het vraagt bovendien om een meer collectieve mindset van denken in kansen en mogelijkheden en doen en uitproberen. Ruimte voor 'trial and error' hoort hier ook bij; mislukkingen leveren waardevolle kennis en expertise op voor doorontwikkeling naar effectievere aanpakken.

#### 6. Een onafhankelijke aanjaagfunctie heeft meerwaarde:

We denken tot slot dat een onafhankelijke aanjaagfunctie in de complexe materie en dito veld van ondermijning een 'game changer' is. Een onafhankelijk aanjager is bij uitstek in de positie om in deze uitdagende setting doorbraken te forceren en koers te houden. Dit doordat een onafhankelijk aanjager noch gebonden is aan een enkele organisatie, noch aan bestaande structuren én ministeriële verantwoordelijkheid. Ook hoeft deze 'ontkleurde' aanjager zich niet te conformeren aan andere, bredere doelstellingen, belangen en agenda's. Hij kan kiezen voor volledige focus en toewijding aan ondermijning als 'single issue'. Enkel de maatschappelijke opgave van een effectieve en toekomstbestendige aanpak van ondermijning is richtinggevend en juist dat maakt een onafhankelijk aanjager effectief. Ook het feit dat het ATO beschikte over 'trigger money' was hiervoor van belang. De onafhankelijk aanjaagfunctie is daarmee bovendien overduidelijk van én voor alle partners in de aanpak en dat maakt dat alle partners je laagdrempelig weten te vinden in geval van kansen en knelpunten.

#### Het opgebouwde netwerk: samen één brede beweging tegen ondermijning forceren:

Zoals in het voorgaande meerdere keren aan de orde is geweest, heeft het ATO de afgelopen jaren werk gemaakt van het uitbouwen van het netwerk, oftewel het bouwen aan één brede maatschappelijke beweging tegen ondermijning. Dit werken aan het netwerk gebeurde vooral vanuit het oogpunt van de maatschap-

pelijke opgave. Wat staat ons te doen en wie is daarvoor aan zet en/of heeft de goede kaarten? Ook lag daarbij de focus op de 'coalition of the willing'. Wie wil actief meedoen? Waar is sprake van 'win-wins'? Het netwerk werd 'thematisch' opgebouwd, dwars door alle formele lijnen en kokers heen.

*'Een sterk netwerk is de uitkomst van de inzet erop. Investeren in het netwerk kost veel tijd, maar betaalt zich uiteindelijk uit.'*

*'Aan potentiële nieuwe interessante partners in de brede aanpak van ondermijning is bijvoorbeeld een podium gegeven op conferenties. Zo werd veelal een eerste zaadje geplant voor verdere vruchtbare samenwerking.'*

Onderstaand -bij wijze van illustratie- een opsomming van diverse netwerkpartners met wie het ATO (naast vele anderen die hier niet zijn genoemd) in de afgelopen drie jaar heeft samengewerkt.

#### Netwerkpartners in de uitvoering:

Douane  
**Openbaar Ministerie**  
Belastingdienst Nationale Politie  
RIEC's Het Kadaster  
Woningcorporaties LTO  
Omgevingsdiensten Veiligheidsregio's  
NL Confidential KMar Meld Misdaad Anoniem  
FIOD Gemeenten RDW  
Jongerenwerk Staatsbosbeheer  
De Kamers van Koophandel

#### Netwerkpartners in beleid:

De Nederlandse vereniging van gemeentesecretarissen Het CCV  
Ministerie van Financiën Ministerie van Justitie en Veiligheid  
Ministerie van BZK Ministerie van SZW Alle gemeenten  
**Ministerie van OCW** Ministerie van VWS  
Het LIEC Reclassering VNG  
Rechtspraak Platform 31  
Ministerie van Defensie Openbaar Ministerie Provincies

#### Netwerkpartners in wetenschap en innovatie:

Universiteit van Amsterdam  
Universiteit van Tilburg  
MBO-raad, ROC's, middelbare scholen etc.  
Het Verwey Jonker Instituut  
NSOB JADS  
Het Trimbos Instituut TNO

#### Netwerkpartners publiek-privaat:

HISWA-RECRON  
Enexis netbeheer LTO-ZLTO TLN  
VNO-NCW en MKB-nl Notarissen  
ANKO (kappersbranche) IVBN  
Dutch Design Week Deltalings makelaars  
Woningbouwcorporaties PostNL  
Koninklijke Horeca Nederland

**Het Aanjaagteam Ondernijning:**

**George Rasker** OM  
**Danah de Boer** OM  
**Erik Bruinsma** Belastingdienst  
**Karijn van Doorne** OM Landelijk Parket  
**Han van Duren** OM Rijksrecherche  
**Bart Engberts** Ministerie van J&V  
**Iddo Hoek** FIOD  
**Arjen Hof** Gemeente Groningen  
**Famke Houthoff** Gemeente Rotterdam  
**Frank van Ierland** B5/Taskforce/  
 Zeeland-West Brabant  
**Jos Kester** Ministerie van SZW  
**Harry Kunne** FIOD

**Ronald Liefers** Marechaussee/KMar  
**Henry Ligtenberg** Politie  
**Sheila Mangal** Ministerie van J&V  
**Roelant Nieboer** Ministerie van Financiën  
**Herman Opmeer** Communicatieadviseur  
**Taetske van der Reijt** Ministerie van J&V  
**Janine Schreck** Ministerie van BZK  
**Avril Schreurs** Gemeente Rotterdam  
**Wilma Schurman** Douane  
**Huub Vissers** Gemeente Tilburg  
**Kees van der Weide** Raad voor de Rechtspraak  
**Karin Wilschut** Gemeente Amsterdam  
**Rob Zwaan** Belastingdienst

**En ook onderwijsinstellingen deden actief mee:**

Ook het onderwijs is de afgelopen drie jaar actief aangehaakt bij de aanpak van ondernijning en dan vooral MBO- en ROC-opleidingen. Zo heeft het ATO 'trigger money' toegekend aan het RIEC Midden-Nederland voor de ontwikkeling van een gaming app om de bewustwording op ROC's te

vergroten en er is geld gegeven aan de Risk Factory Twente om hun concept uit te breiden met weerbaarheid tegen criminele uitbuiting. Ook sprak de directeur van het Bindelmeer college op het Webinar Spotlight op Ondernijning (23 november 2020) over de preventieve aanpak op scholen.

**Een Pact voor de Rechtsstaat**  
 Ondernijning criminaliteit is in ons land een hardnekkig probleem. In 'Een Pact voor de Rechtsstaat' wordt beschreven wat er de komende 10 jaar nodig is om de voortschrijdende positie van Nederland in deze globale drugsconomie fors te reduceren.

**Tien jaar**  
 Een eerste verslaggeving van de voortgang in tien jaar

**Beoogde effecten van 'Een Pact voor de Rechtsstaat'**

- ✓ Een vername vermindering van inbrengingen van de versnelde wetten drugs
- ✓ Een vername vermindering van de Nederlandse rol en reputatie als Europese drugdealer
- ✓ Een vername afname van het aantal aangefloten onwettige aanverwagingsverdragen
- ✓ Een economische vermindering van het aantal buitenlandse rechtshulpverzoeken van Nederlandse autoriteiten (aan drugs)
- ✓ Een substantiële vermindering van inbreuk van het Nederlandse Rechterlijke systeem voor uitbreiden van drugsgebruik
- ✓ Een substantiële vermindering van de aanverwagingsmacht van het centrale drugsysteem op jongeren
- ✓ Een vername 'Memorandum' van drugsgebruik in Nederland, getuigd in een sterke vermindering van drugsgebruik in Nederland

**Nederland als mondiaal drugsknooppunt...**

- **Breedland** voor synthetische drugs en cannabis
- **Doornroos** voor cocaïne en heroïne
- **Global hub** voor synthetische drugs

**Economische functie**  
 Georganiseerde drugscriminaliteit heeft geleidelijk aan de karakter van illegaal kapitaalmarkt. Het gaat om grote sommen geld, maar gebeurt tegen lage risico's.

**...heeft een olielevewerking...**  
 Het kan van het probleem niet af te slaan, maar de economie daarmee wordt de markt de drugs productie en handel gesloten. Dit verhoort grote aanpak nodig om te hebben een economisch ontwaken op de samenleving.

**Uitvoering van het Pact voor de Rechtsstaat**  
 Jaarlijkse bijdrage vanuit de bijdragegroep

- 100 miljoen: Continuïteit van de huidige aanpak
- 100 miljoen: Nieuwe aanpak, de rechterlijke macht en de openbare opvoeding
- 100 miljoen: Structurele versterking van de rechterlijke macht, de openbare opvoeding en de openbare opvoeding

**... en ondernijningseffecten**

- Maatschappelijke effecten
- Cultureel en politiek geweld
- Individuele effecten
- Systemische effecten



Het protocol intra-gemeentelijke gegevensdeling kwam vanuit het ATO tot stand, in samenwerking met het ministerie van JenV en de Landsadvocaat (februari 2020)

**Verschenen in deze reeks:**





*Dit is een uitgave van het Aanjaagteam Ondernijning.  
Eerder verschenen in deze reeks:*

*'Handreiking APV en ondernijning' (april 2020)*

*'Een Pact voor de Rechtsstaat' (september 2020)*

*'Mee(r) doen met Damocles' (oktober 2020)*

*'Samen' (februari 2021)*

*'Het pact beprijsd' (februari 2021)*

*'Kenteken aan de wand' (april 2021)*



Den Haag, mei 2021